

HITKÖZSÉGI SZEMLE

ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK ÉS INTÉZMÉNYEK ÜGYEINEK

HAVI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

Dr. WEISZBURG GYULA.

Első és Második

HARMADIK ÉVFOLYAM.

Az I-ső és II-ik évfolyam cikkei:

(1910 — 1911.)

A *-gal jelölt számok az első évfolyam számait jelzik.

	Szám	Szám	
Programm. Irta: Dr. Weiszburg Gyula	1*	Az iskolaalap és egyebek. Irta: Dr. Weiszburg Gyula	2
Minek is kell az országos szervezet. Irta: Weiszburg Gyula	1*	Hitközségi tisztviselők	2
Ajóléti munkáról. Irta: Deutsch Ernő főorvos	1*	Egyről-másról	2
Ingyenes népoktatás és fővárosi szubvenció. Irta: W. Gy.	1*	Az egységes szervezet előnyei. Irta: Dr. W. Gy.	3
Hitközségi tisztviselők. Irta: Dr. Frisch Armin	1*	Válasz. Irta: Dr. Weiszburg Gyula	3
Jurisdicchio a hitközségben a tizenharmadik század elején. Irta: Dr. Weisz Miksa	1*	Országos Izraelita Iskolaügyi Tanács. Irta: Dr. Hevesi Simon	3
Törekvéseink és az orthodoxia. Irta: Dr. Weiszburg Gyula	2*	A felekezeti viszonyok Horvátországban. Irta: Dr. Diamant Gyula	3
Hitoktatás és felekezeti mizériák. Irta: Dr. Fényes Mór	2*	Egyről-másról	3
Templomi illem	2*	A megváltás ünnepéhez. Irta: Dr. Weiszburg Gyula	4
Zsidó jótékonyág központi irodája. Irta: Kramer M.	2*	Lőw Lipót és a mi álláspontunk. Irta: Dr. Fényes Mór	4
Az osztrák zsidó hitközségek szervezete. Irta: Dr. Goldschmied Lipót	2*	Az első héber és koedukációs gimnázium Jaffában. Irta: Wachsberger Mózes	4
Hitközségi tisztviselők. Irta: Virányi Gyula	2*	A zsidó faj kulturértéke. Felolvasás. Az Omike felolvasóestélyén tartotta dr. Weiszburg Gyula	4
A magyar zsidók közjoga. Irta: Dr. Gábor Gyula	2*	A pesti izr. hitközség tavalyi gazdálkodása. Irta: Spector	5
Állami hittanárok. Irta: W. Gy.	3*	Felekezetiség és liberálisizmus. Irta: Dr. Frisch Armin	5
Viszonzásul. Irta: Dr. Weiszburg Gyula	3*	Hitoktatók képzése. Irta: Dr. Richtmann Mózes	5
Egy indítvány. Irta: Dr. Hevesi Simon	3*	A zsidó faj kulturértéke. Felolvasás. (Folytatás és vége)	5
Istentisztelet, lelkeszkedés. Irta: Dr. Fényes Mór	3*	A Hitközségi Tisztviselők Egylete	5
Hitközségi tisztviselők. Irta: Krausz Fülöp	3*	A kultuszvita és a szervezeti kérdés. Irta: W. Gy.	6
Az Alliance Israélite Universelle 1909. éve jelentése. Irta: Spector	3*	Tudományos feladatok és a zsidó társadalom. Irta: Dr. Török Lajos	6
A zsidó autonómia szervezése. Irta: Vészi József	1	Lőw Lipót. Irta: —sz.	6
Közérzék. Irta: Dr. Weiszburg Gyula	1	Mégegyszer az orthodox-neolog kérdéshez. Irta: Párhközi	6
A rabbi állásáról és jogköréről. Irta: Dr. Kiss Arnold	1	A pesti hitközségi tanszemélyzet fizetési szabályzata. Irta: Spector	6
Hitközségi tisztviselők. Irta: Dr. Groszmann Zsigmond	1	A Hitközségi Tisztviselők Egylete	6
Megjegyzések. Irta: Spector	1	A kultuszvita eredményei. Irta: Dr. Weiszburg Gyula	7
Ujévi és más ajándékok a zsidó községekben. Irta: Dr. Weisz Miksa	1	Egy pillantás a szomszédra. Irta: —s	7
Egy vallás — két szervezet. Irta: Dr. W. Gy.	2	Kántortanítók. Irta: Dr. Krausz Fülöp	7
Orthodox-neológ. Irta: Párhközi	2	Jótékonyág kikürtölése. Irta: Dr. Krausz Sámuel	7
		Az Izr. Hitk. Tisztviselők és Alkalmazottak Országos Egyesületének közgyűlése	7
		A felekezet méltósága. Irta: Dr. Weiszburg Gyula	8
		Az áttérési törvény hiányai. Irta: Dr. Groszmann Zsigmond	8

Szám	Szám
Az Egyenlőség bóchere és rebbéje 8	Egyesületi ügyek 10
Egyről-másról 8	Kelő-szálló remények. Irta Dr. Weiszburg Gyula 11
Irodalom. Magyar Zsidó Almanach. Irta Kritikus 8	Zsidó öntudat. Dr. Frisch Ármin 11
Egyesületi ügyek 8	Szervezkedési kísérletek Ausztriában. Irta Dr. Goldschmied Lipót 11
A zsidók és a választójog 9	Liszt Ferenc a zsidókról 11
Zsidó hitközségi internátusok. Irta Dr. Fényes Mór 9	Elsárgult levelekből. Irta Dr. Weisz Miksa 1
A X. cionista kongresszus 9	A zsidó felekezet az állami költségvetésben 11
A fajok első egyetemes kongresszusa és a zsidók. Irta Dr. Kohlbach Bertalan 9	Reflexiók. Irta Kritikus 11
Hitközségi csendélet. Irta Szóki-mondó 9	Egyesületi ügyek 11
Egyesületi ügyek 9	Dr. Weinmann Fülöp 12
Beszámoló 10	Előkészületek a harcra. Irta Dr. Weiszburg Gyula 12
A szabadkai körlevél. Irta Dr. Weiszburg Gyula 10	Vallásváltoztatás a középiskolai tanfolyam alatt. Irta Dr. Fényes Mór 12
Humanisztikus reformok az istentisztelet terén. Irta Figyelő 10	Seliach Cibbur! Irta Krausz Fülöp (Besztercebánya) 12
Reflexiók. Irta Kritikus 10	A berlini hitközség arányai 12
Adalék a pestmegyei zsidók történetéhez. Irta Mandl Bernát . . . 10	Reflexiók. Irta Kritikus 12
	Chanuka. Irta Steinberg Juda . . . 12

MUNKATÁRSAINK:

Deutsch Ernő 1*
 Dr. Diamant Gyula 3
 Dr. Fényes Mór 2*, 3*, 4, 9, 12
 Figyelő 10
 Dr. Frisch Ármin 1*, 5, 11
 Dr. Fürst Aladár 5
 Dr. Gábor Gyula 2*
 Dr. Goldschmied Lipót 2*, 11
 Dr. Groszmann Zsigmond 1, 8
 Dr. Hevesi Simon 3*, 3
 Dr. Kiss Arnold 1
 Dr. Kohlbach Bertalan 9
 Kramer M. 2*
 Krausz Fülöp 3*, 7 12
 Dr. Krausz Sámuel 7

Kritikus 8, 10, 11, 12
 Mandl Bernát 10
 Pártközi 2, 6
 Dr. Richtmann Mózes 5
 Spector 3*, 5, 6
 Steinberg Jehuda 12
 Dr. Török Lajos 6
 Vészi József 1
 Virányi Gyula 3*
 W. Gy. 1*, 3*, 6
 Dr. W. Gy. 2, 3
 Wachsberger Mózes 4
 Dr. Weisz Miksa 1*, 1, 11
 Dr. Weiszburg Gyula 1*, 1*, 2*, 3*, 1, 2
 3, 4, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12

HITKÖZSÉGI SZEMLE

ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK ÉS INTÉZMÉNYEK ÜGYEINEK HAVI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI: Dr. WEISZBURG GYULA.

— MEGJELENIK MINDEN HÓ ELSEJÉN. —

Programm.

E lapok nem óhajtának a már létező felekezeti ujságok bármelyikének is versenytársai lenni. Mert ha céljaik azonosak is, különböző az út, melyen azokat elérni akarják. E lapok ugyanis nem a felekezet tagjait tartják szem előtt, legalább nem elsősorban, nem azoknak a hazában, a társadalomban, más vallású polgártársaikkal szemben elfoglalt helyzetével foglalkoznak, nem az egyesek vallási irányára akarnak befolyást gyakorolni, hanem vallásos törekvéseik szervei: a hitközségek és más felekezeti testületek életére lesz figyelmük irányítva. Céljuk lesz tehát a felekezet dicsőségét úgy öregbiteni, hogy intézményei színvonalát emelni, a létező visszasságokat kiküszöbölni, zilált viszonyai rendezését előmozdítani törekszenek.

Mert igaz, hogy az emberek teremtik meg az intézményeket, de igaz az is, hogy az intézményeknek aztán nevelő hatásuk van az egyénekre. Egy céltudatosan, modernül — nem a vallási irányt értve alatta, hanem azt mit európainak szoktunk nevezni — és egyszersmint a régi jó zsidó tradíciókban vezetett hitközség intézményeivel a zsidó öntudat, zsidó érzés, sőt még a hithűségnek is erős védőbástyája lehet, míg hitközség és intézmények, melyek szervezetükben, vezetésükben elmaradtak, működésükben a régi időkben nem épen ritka önkényességet, pártoskodást, a hatalmasoknak még az igazság feláldozásával is járó szolgálást tartották fenn, a hívekre gyakran még demoralizáló hatással is vannak.

Foglalkozni fogunk tehát a hitközségek speciális kérdéseivel. És minthogy e kérdések az országos szervezet oly rég vajudó kérdésétől el nem választhatók, taglalni fogjuk ezt az ügyet is még pedig liberális irányban, abban, amely az eddigi meddőséget megszüntetni és a másik u. n. orthodox irányzattal a testvéries, békés megegyezést létrehozni alkalmas.

Tárgyalni fogjuk különösen a hitközségek iskolai, jótékony-sági és istentiszteleti feladatait, valamint oly zavaros adózási

ügyét, szóval minden ágazatot, melyre a hitközségi élet kihat. Ismertetni fogjuk a külföldi nagy hitközségek és vallásos testületek munkásságát és szervezetét, és ápolni fogjuk a zsidó-tudománynak különösen azon ágát, mely a régebbi zsidóságban fenállott szervezett testületek életét tárja fel.

Természetes, hogy különös figyelemben a pesti izr. hitközség ügyeit fogjuk részesíteni, nemcsak azon kapcsolatnál fogva, mely bennünket hozzá fűz, hanem azért is, mert e hitközség, mely az egész hazai zsidó lakosságnak majdnem negyedrészt öleli fel, intelligenciája, vagyoni ereje és intézményei nagy száma folytán oly tényezőt képez, mely az összes hazai községeknek mintául szolgálhat és működésével, ha ez helyes irányban folyik, áldásul szolgálhat messzire, míg hibái és mulasztásai káros befolyást gyakorolhatnak idegen hitközségek területére is.

Mellőzzük lapunk leendő tárgyainak további felsorolást, csak még egy kérdést akarunk felemlíteni, mely a felekezeti viszonyaink egyik legfőbb pontja, a hitközségi alkalmazottak nagy zöme helyzetének ügyét. Ők ugyanis jelenleg majdnem a törvényen kívül állnak. Ők nem szervezkedhetnek, mint a munkások, őket meg nem védi az ipar- és a kereskedelmi törvény, de meg nem védi a felekezet sem, úgy hogy existenciájuk és különösen jövőjük oly bizonytalan, hogy e miatt, bátran mondható, évenként számos jóra való család ártatlanul jut romlásba. Ezek sorsának javítása is egyik állandó törekvése lesz e lapoknak.

Felhívjuk mindazokat, kik e célok propagálását helyesnek tartják, hogy ebben bennünket erkölcsileg és előfizetéssel, anyagilag is támogatni szíveskedjenek.

Budapest, 1909. szeptember.

Dr. Weiszbürg Gyula.

A Hitközségi Szemle előfizetési ára:

Egész évre 8 kor.

Fél évre 4 „

Minden rendű hitközségi alkalmazottnak:

Egész évre 5 kor.

Fél évre 2 „ 50 fill.

Minek is kell az országos szervezet.

Irta: Dr. Weiszbürg Gyula.

Komoly kérdések számára alig létezik veszedelmesebb valami, mint ha sokat tárgyalják anélkül, hogy dűlőre vinnék őket. Ily kérdések, ha már nem válnak nevetségessé, hogy említésükre futva menekül mindenki, legalább is elposványosodnak és olyanokká lesznek, mint a mesebeli lelkek, melyek sem az élők, sem a holtak közt nem találnak nyugalmat. Egy eltemetett kérdés remélhet feltámadást, egy örökké sinylődő, sem élni, sem halni nem tudó, az embereket csak elidege-níti, csak elriasztja magától.

Ilyen a zsidófelekezet szervezetének kérdése is. Nemzedékek születtek és meghaltak, kormányok alakultak és megbuktak, politikai irányok feltűntek és elmerültek, ideálok támadtak és lehanyatlottak, a közélet minden terén eszmék megvalósultak, törekvések testet öltöttek: a zsidófelekezet szervezetének ügye ott áll, ahol 40 évvel ezelőtt. Mert negyven év óta, sőt már régebben van napirenden, anélkül, hogy egy tapodtat is előrehaladt volna. Pedig el nem temették, meg sem feledkeztek róla, két-három évenként fel felbukkant, az illetékes körök néhány órán át beszéltek is róla, aztán szépen elhallgattak, hogy néhány év múlva egy néhány órára megint felelevenítsék.

Mi lett ennek első következménye? Az, hogy a közönség annyi évtized óta hallja „a szervezet” szót, fel sem teszi már magában a kérdést, mi is e szó tartalma, mi jó és mi rossz rejlik mögötte, luxus-e avagy szükséglet. Hisz mainap már azok is, kik őszbe csavarodott fejjel járnak közöttünk, még mint suhancok, vagy éppen elemisták ismerkedtek meg e szóval, és ez oly köznapi lett, hogy eszükbe sem jut már az alatta meghúzódó fogalmat feltárni és, tapasztalásból beszélünk, sokan, kik sopánkodnak afölött, hogy még nincs szervezetünk, bizony zavarba jönnének, ha azt kérdeznék tőlük, hát tulajdonképen minek is kell?

Azaz mégse. Mert kilencen tíz közül egy feleletet mégis tudnának adni: „Kell szervezet, hogy a zsidófelekezet is képviselve legyen a főrendiházban“. Pedig mily alárendelt szerepe van e szempontnak azokhoz a nagy és vitalis érdekekhez képest, melyek a szervezet létesítésével összefüggnek. A főrendiházi képviseltetés igazán nem egyéb, mint a rézgomb a háztetőn, ékesség, de a tető alatt boldogan élhetnének az emberek nélküle is. Nem ezért kell a szervezet, nem is azért, hogy a felekezetnek juttatandó államsegély bőségesebb áradatban folyjon hitközségeink és intézményeink mezőire. Mert, akik a zsidó egyház állami segélyének nevetséges kicsinységét, avval a rossz-

hiszemű és hamis kifogással akarják igazolni, hogy nem vagyunk szervezve, azok nem jönnének zavarba, hogy valami más kifogást koholjanak, ha ennek életfonalá hirtelen kettévágnék is. Más okok azok, melyek a szervezet vagy szervezetek megteremtését kívánatossá, sőt szükségessé teszik. Nagy a számuk, hadd említsünk most csak néhányat.

Kezdjük a gyermekeknél. Ismeretes, hogy a gyermekvédelmi törvény hozatala óta, ezrekre megy már azon zsidó gyermekek száma, kiket szüleik vagy törvénytelen anyjuk, szegénység, kivételesen bűnös könnyelműség folytán az állami gyermekmenhelyeknek adnak át, mely őket rendesen falusi paraszt szüléknek őrizetére és nevelésére bizza. Évről-évre száz meg száz zsidó gyermek idegenítették el így vallásától, testvéreitől, vérbelieitől. Miért? Mert a felekezet szervezve nem lévén, nem rendelkezik annyi anyagi erő felett, hogy az elhagyott gyermekek elhelyezésének és nevelésének terhét, mely az állam által készségesen nyújtott segítség mellett, az egész zsidóságnak oly súlyos sem volna, elvállalhatná. Pedig csak a hazai össz zsidóság oldhatná meg a kérdést, egy magánegylet, bármily buzgalommal működjék is, erre nem képes.

De nemcsak az elhagyott, hanem a szülői gonddal, anyai szeretettel, apai előrelátással nevelt gyermekek is megsínylik a mai állapotot, mert az iskolákban a hitoktatás terén valóságos anarchia uralkodik. Amit az egyik iskolában — a középiskolákról beszélünk — az I. osztályban tanítanak, az a másikban az V. oszt. tananyaga. Az egyikben tömük a héber nyelvet a gyerekbe, a másikban a gyermek éveken át alig lát héber betűt maga előtt, a harmadikban pedig a hitoktatás épenséggel csak a papíron, vagy a hitoktató zsebében volna észlelhető. Nem csoda, hisz minden hitoktató ur a maga iskolája portáján, „ki mondja néki, mit cselekszel“? Tantervet, mely legalább a főbb eszmékre nézve egységesen rendelkeznék, mely osztályonként legalább a minimális követelményeket szabná meg, és szövet, mely ezeknek betartásáról is gondoskodnék, a mai állapotban teremteni lehetetlenség.

A nyilvános iskolával szorosan összefügg az internátusok, nevelőintézetek kérdése. A protestáns egyház elég szegény, de azért nem egy intézetet tart fenn, melyben protestáns szülők gyermekeiket olcsón, szegények épenséggel ingyen, protestáns szellemben neveltethetik. Hogy milyen szüksége volna a zsidófelekezetnek ily internátusokra, kell-e ezt bővebben bizonyítani. Hisz az a vidéki zsidó, ki fiát idegen városba kénytelen középiskolába küldeni, majdnem minden esetben tisztában lehet azzal, hogy gyermeke zsidó vallásos szempontból mily veszélyeknek van kitéve, aki pedig épenséggel a fővárosba, egyetemre

küldi, annak meg kell barátkoznia a gondolattal, hogy fia, annak a szellemnek, azoknak a hagyományoknak a számára, melyben 18 vagy 20 éven át nevelte, elveszett. Miért? Mert nincs intézet, hol befogadnák, hol szerény, anyagi ellenértékért hajlékot találna, melyben a régi hagyományoknak, a régi törekvéseknek áldoznának. Hogyan is lenne, mikor minden község önálló monarchia, mely csak a maga területe érdekével törődik?

De a felekezet által jelenleg is fentartott intézményeknek is csak hasznára válhatnék a szervezet. Hisz ismeretes, hogy összes felekezeti elemi és polgári iskoláink és tanítóink felügyelő hatósága, nem, mint felekezeti iskoláknál természetes lenne, a felekezeti főhatóság, hanem a kir. tanfelügyelő és a vármegyei vagy városi közigazgatási bizottság. És bizony felsőbb iskoláinknak sem válna hátrányára, ha a felügyeletet a felekezet egy hatósága gyakorolná, hisz a felekezet maga csak jobban tudja, ki alkalmas p. o. rabbiszemináriuma irányítására, mint a magy. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Hát a felekezetnek annyi meghurcolását, lekicsinylését, kigunyolását mi más okozza legtöbbször, mint a szervezetség hiánya. Belső vallási kérdések ítélet végett a szolgabírák elé jönnek, kik azokról, nemcsak szakismerettel nem bírnak, de jóakarattal sem viseltetnek irántuk és így komoly dolgok nevetség tárgyává tételnek, egyszersmint természetesen a felekezet, melynek kebelében megtörténnek. Hisz példáulért nem kell messze a múltba vissza menni, ép e napokban lett az ó-budai hitközség rabbi pere a napilapok által „megírott“ hírekben és kiszinezve pertraktálva. Méltó-e ez a hazai zsidósághoz?

Csakhogy miért is várjunk méltó és komoly hangot felekezeti ügyeink tárgyalásánál a felekezetközi sajtótól, mikor maga a felekezeti sajtó is a pártirány szerint lekicsinyli és gunyolja az ellenpártot, mely hiszen szintén nem egyéb, mint zsidó. Bizony nem lehetne ez így, ha a felekezet nem volna olyan, mint a nyáj, melynek pásztora nincs, ha a hivatott vezérek irányt szabnának és betartásáról gondoskodnának.

És mégis talán egy gyakorlati téren sem volna olyan fontos a szervezet megteremtése, mint a hitközségi alkalmazottak jogi viszonyainak megállapítása és azok jövőjének biztosítása tekintetében. Mert a hitközségi alkalmazott, majdnem minden jogon kívül áll. Amíg működik, teljesen ki van szolgáltatva a hitközségi elnök vagy a vezetőség önkényének, aki vagy amely a hitközség ügyeiben megfélebbezhetetlen fórum, ha pedig betegség vagy öregség teendői ellátásában akadályozzák, úgy egyszerre a koldusok sorába van döntve, halála pedig özvegyet és árvákat földönfutókká tesz. De lehet-e ez másképp, ha minden legkisebb község is magára van hagyva és csak saját erejére

támaszkodhatik? Honnan vegye az az 50 vagy akár 100 tagos hitközség is az eszközöket, hogy munkaképtelen alkalmazottának nyugdíjat, annak özvegyei és árvái számára ellátást biztosítson? A kis községek anyagi helyzete napról-napra ugysis kétségbeejtőbbé válik, a rendes napi szükségleteket is alig tudják kielégíteni, hogyan volnának képesek egymagukban még nyugdíjalapot is teremteni. De képes volna rá a hazai összszolidóság, ha egyes tagozatait, a hitközségeket összefüzné egy kapocs, ha egy szervezet megállapítaná mindegyik köteleességét, nemcsak önmaga, hanem az egész iránt is.

Vajjon szóljunk-e még arról a sulyról, melyet a hazai zsidóság képviselne, ha összesége egy vagy akár két egységben összpontosulna? Ha az a sok tudás, az a tekintélyes anyagi képesség, az az impozáns erkölcsi erő egységesen volna minden nemes ügy szolgálatára beállítható?

Mindezekből és sok másból, melyet csak rövidség okából nem érintettünk, csak egy ceterum censeo folyik: meg kell csinálni a szervezetet és ha az eddigi utakon nem értünk célt, új utra kell térni. A mente gombolása hibásnak bizonyult, ismét előlről kell a gombolást kezdeni.

A jóléti munkáról

különös vonatkozással a pesti izr. hitközség viszonyaira.

Irla: Deutsch Ernő főíró.

A kölcsönös támogatás nem az emberi érzelem-világ szülöttje, helyesen jegyzi meg *Kropatkin*, hogy az egymást segítkezés és a létért való küzdelem egyaránt törvény az állatok, valamint az emberek között. Az utóbbiaknál pedig nem mindig a magas kultúra fejleszti a kölcsönösség elvének tudatát; bebizonyított tény, hogy egyrészt a római civilizáció tetőfokán nagyban divott a gyermekgyilkolás (*Philo*), másrészt pedig a primitív, a kultúra legalacsonyabb fokán állók közt, az emberszeretet megnyilatkozása nem kivételes.

Következőkben a jóléti munka fejlődésének átnézetét kívánom szolgáltatni, mindig szem előtt tartva hitközségünk különleges viszonyait.

A szociális érzés kétféle forrásból ered, az egyik az együttérzés, mely a zsidó világnézet irányítója, a másik félelem a szegényektől, mely leginkább a római társadalmat uralta. A modern felfogás az együttérzés mellé társítja a jogrend azon fogalmát, hogy a gyámlítás törvény által szabályozott kötelessége az államnak s társadalomnak s ezzel megszüntette a céltudatosságot nem ismerő jótékonykodás létalapját.

Régmult időkben is voltak bölcsek, kik az alamizsna osztogatási rendszer helytelen voltát felismerték, így *Basilius*: „Aki meggon-
dolás nélkül juttat minden jött-ment koldusnak alamizsnát, nem
csillapítja nyomorát, hanem úgy veti oda néki, mint egy ebnek,
mely tolakodása által válik terhessé.”

* * *

Történelmi reminiscenciáknak e dolgozat keretében csak cse-
kély helyet szoríthatok, ezért csupán aphoristikusan szolgálok néhány
adattal. A régi zsidó társadalom a biblián épült: „Ne gyűlöld a te
atyád fiát szivedben. Megfeddjed bátorsággal a te felebarátodat és el
ne tőrjed ő benne a bünt. Bosszuálló ne légy és haragot ne tarts a
te néped ellen, hanem szeresd felebarátodat, mint magadat.” (*Mózes.*
III. K. XIX. 17. s. 18.) Ezen általános, az emberszeretetet hirdető elv
mellett sorakozik a példabeszédekből (XIX. 17.) meritett, következő
elvi kijelentés: „Kölcsön ad az Urnak, aki kegyelmesen ad a sze-
génynek; és az ő jótéteményeit megfizeti néki.”

A keresztény világ szociális ténykedése nem egyéb, mint ez
elvek felhasználása és gyakorlati kivitele. A keresztülvitel nem egy-
szer távol állott az igaz emberszeretet törvényeitől; csupán a
Kostantin idejében divó xenodchiákra utalok, melyekben a gyámoli-
tásra szoruló gyermekek és aggok, egészségesek és betegek, ép és
betegelméjük egyaránt részesültek az egyedül boldogító emberszeretet
malasztjában. A középkor kezdetén annyira amennyire humánusan
gondoskodott az egyházi s polgári hatóság az állandó lakosság kere-
tében élő szegényekről, de irtó volt a koldus világ sora (utalok a
kölni rendeletekre). A reformáció e téren is forduló pontot jelent
Vives Lajos „de subventionem pauperum sive de humanis necessi-
tationibus” című műve az individualizáló szociális munka egyik sarkköve,
mely a szegényügyben valóban megújítást jelent.

* * *

A szociális munka fejlődése folyamán lassan kialakult s meg-
állapodott a szegénység fogalma: „Szegény az, aki sem önön maga,
sem hozzátartozóinak szükségleteit sajátjából vagy jogainak érvénye-
sítése által nem fedezheti.” A szegénység okai:

1. Az illető egyén nem akar dolgozni. A zsidó társadalomnak
végtelen sok ily heréje van, ki bizva hittestvéreinek áldozatkészség-
ben, hivatásos „schnorrer”.

2. Olyanok, kik munkába nem állhatnak, egyéni tulajdonságaik-
nál fogva, vagy mert munkára szert tenni képtelenek. A betegség
által munkára alkalmatlanokról a zsidó társadalom páratlan munifi-

cenciával gondoskodik, munkaközvetítés és foglalkoztatás azonban még ma a zsidó szociálpolitikában ismeretlen fogalmak.

3. A háztartás fentartásának anyagi nehézségei :

a) Mert sok a családtag; szegény zsidó társadalmunk még nincsen *Malthus* tanaitól megmértelve, az „egyke rendszer“ ismeretlen fogalom szegény hitsorsosaink között. b) Nagyok az életkövetelmények. A zsidó társadalom apraja nagyjára, sajnos, egyenlően jellemző a viszonyokon felüli életmód.

c) Sok esetben a háztartás helytelen vezetése okozza a család tönkrementét. A régi, jó zsidó háziasszony, sajnos, kihalófélben van!

Az e keretbe tartozók gyámolítását illetőségi alapon, minden irányban érvényesítve, legtöbb helyen köztehernek tekintik. Ez elv az emberbaráti ténykedést bizonyos fokig megszorítja, de a rendszertelen, fillérekkel dolgozó alamiznaosztogatást korlátozza, mi egy új individualizáló, eredményekben gazdag, a támogatást nyújtó s elfogadóra egyaránt méltóbb rendszernek szülje. A zsidó társadalom és hivatalos körök a messze idegenből hozzánk származottakat aránylag eredményes koldulásra szoktatják, mi új meg új anyagi megterhelést jelent, eltekintve attól, hogy ezek munkakerülőkké válnak s illetőségi helyük szegényügyi kötelezettségeik alól felszabadulnak. Nem akarok e kijelentéssel a visszautasítás rideg álláspontjára helyezkedni, csupán azon elvet szeretném meghonosítani, hogy idegen illetőségűek egyszeri segélyezésével azok elutazását tegyük lehetővé, vagy munkaközvetítés révén mentesítsük jótékonsági ügyosztályainkat (betegek természetesen kivételt képezzenek !)

Dániel v. d. Heydt, a modern szociális munka módszerének megalkotója (1852); ő foglalta rendszerbe a szegényügyet, megfosztotta azt lelketlen bürokratikus methodikájától és keresztülvitte, hogy az ember (szegénygyám) szenvedő társát keresse fel és személyesen nyújtsa néki a segélyt; e ténykedés „nicht als Akt der Gnade gelten darf, sondern eine auf Grund des Gesetzes zu gewährende Leistung darstellt, eine Leistung, auf die der Arme zwar keinen Rechtsanspruch hat, die zu geben aber für die öffentliche Gewalt eine Rechtspflicht ist.“ (A. Weber)

A szegénygyámok a legkülönbözőbb társadalmi osztályhoz tartozzanak, a nők e téren nagyon bevállottak, több a türelmük, jobb a szívük s a szegény ember háztartásának csinját-binját jobban értik, mint a férfiak. Ezen u. n. elberfeldi rendszernek módosítása a strassburgi, melynél a szegénygyámok testülete hivatalos kiegészítője az u. n. „Armenrat“ és a kerületi bizottságok. Ezen ügykezelésben szerencsésen van egyesítve a „law“ és „love“, azon két tényező,

melyek nélkül eredményes szociális munkát el sem tudok képzelni; helyesen jegyzi meg Devine „a szeretet törvényes korlátozás nélkül önkényes és lagymatag, a törvény pedig a szeretetet nélkülözve lelketlen, mindkettőnek harmonikusan kell együttműködnie!” A fent említett eljárás helyessége átment a köztudatba, állami és városi hatóságok egyenlő jó eredménnyel szervezik e mintára szegényügyüket, csupán a felekezetekről mondhatja találóan egy kiváló német szociológus: „Es ist unverkennbar, dass sich die verschiedenen (t. i. felekezeti) Organisationen nicht genügend den sich ändernden Zeitverhältnissen anpassen“, s ugyan ő egy más helyen azt írja: „Mustergültig nach verschiedenen Richtungen ist die Armenfürsorge der Juden in der Gegenwart“ s mint kitűnő, a központositást célzó testületeket a „jewish colonisation“ és az „alliance israélite universelle“-t említi fel. Minden önhittség nélkül a fenti bírálatot a pesti izr. hitközség ténykedésére is vonatkoztathatjuk, de el nem zárkozhattunk azon kijelentés elől, hogy bizonyos maradiság a jóléti ténykedésben el nem tagadható. A pesti zsidó társadalom keretében három hatalmas szervezet fejt ki párját ritkító bőkezűséggel „jótékonyági“ akciót.

1910-ben a pesti izr. hitközség szegények gyámolítására 164,441 koronát folyósított, a pesti izr. nőegyesület 1908/1909. kimutatása szerint 88.169,46 koronát adott ki segélyezési osztály címen, a pesti chevra kadisa pedig 1909-es mérlege szerint szegények és betegek segélyezésére 154.234,94 koronát áldozott, vagyis egy évben a pesti zsidóság hivatalos jóléti közegei együtt 406.845,40 koronát osztottak ki szegények között. Valóban hatalmas áldozatkészség, mely a legmesszebbmenő elismerést érdemli meg. Az említettem három szervezet egymástól teljesen függetlenül, egymásról tudomást nem véve, gyakorolja javarészt ugyanazokon a jótékonyaságot. Mennyivel eredményesebb volna e működés, ha egyesült erőkkkel küzdenének a modern szegényügy minden eszközével a főváros zsidó proletáriátusa sorsának javításán. A közös jóléti iroda vezetése a három testület delegátusaira háramolna, a különböző jótékonyági bizottságok nő és férfi tagjai pedig, mint szegénygyámok teljesítenék felelősségteljes munkájukat. A főváros kerületein belül utcák, terek vagy ifjúsági csoportok szerint történne a felosztás a szegénygyámok részére; egy sem kapna többet 4—6 családnál, kikkel azonban legalább is havonta egyszer kellene érintkeznie s ily módon minden tekintetben, erkölcsiek s anyagiakban, kellő eredménnyel irányíthatná őket.

Eredeti szövegben idézek néhány valóban megszívlelésre érdemes pontot a „Zehn Gebote für die praktische Armenfürsorge“-ból: „1. Kritikloses Almosengeben befördert den Bettel und den müßiggang.

Es ist nicht eine Wohltat, sondern eine Plage.“ 2. „Der Arme darf nicht verhätschelt werden, ernst und nachdrücklich sollte man ihn stets von neuem antreiben, dass er sich sobald wie möglich selbst weiter hilft; der Unterstützte sollte nicht besser leben, als der strebsame, brave Arbeiter, der auf die Unterstützung verzichten kann.“ 3. „Bei der Hilfe und bei der Gabenverteilung kommt es häufig in erster Linie nicht auf das Was, sondern auf das Wie an, wobei immer zu bedenken ist, dass dem Armen ein geistiges Almosen nicht selten noch notwendiger ist, als ein materielles Almosen; ein geistiges Almosen freilich muss es sein, das nicht ausschliesslich in frommen Ermahnungen besteht.“ Ezen aranymondásokhoz fűzünk egy *Bismarcktól* (1884) származó kijelentést: „Geben sie dem Arbeiter das Recht auf Arbeit, solange er gesund ist, sichern Sie ihm Versorgung, wenn er alt ist, dann werden die Socialisten vergebens die Lockpfeife blasen“. Egybevetve a mondottakat a nálunk fennálló viszonyokkal, a helyzet a következő, három intézmény gyakorolja pártjátrítító nagylelkűség és buzgalommal a jótékonytságot. Az ügyes koldus minden oldalról részesül támogatásban, a gyámoltalan nem találja meg a boldogulás útját. A jótékonyági ügyosztályok tagjai a nékik kiosztott szegény ügyével a segély megszavazása előtt foglalkoznak, néha személyesen, gyakran megbízottaik révén, azontul az érintkezés megszűnik, erkölcsi irányításról, tanácsosztogatásról szó nem esik, a támogatásért folyamodó a segély megszavazása után csupán egy szám az illető testület naplóiban. Teljes tudatában vagyok annak, hogy évtizedek óta fenálló intézményeket egy csapásra megmásítani képtelenség, nem vagyok hiva a forradalomnak, de hódolok az evolúció elvének. Átmenetként ajánlatosnak tartanám, ha a szegényüggyel foglalkozó testületek tapasztalataikat egymással kis időközökben szóval és írásban közölnék, meg kell honosítani az elberfeldi rendszert, a segélyezést nemcsak anyagi, de erkölcsi alapon is kell eszközölni. Végre a foglalkoztató műhelyek rendszeresítésével a hivatásos „schnorrer“ garázdálkodását kellene megszorítani.

Szent meggyőződése, hogy e működésnek gyümölcse a zsidó jóléti ténykedés központosítása lesz, de nemcsak a szűkebb keretek közt működő szegényügyre, de az egész szociális munkára vonatkozólag. Ilyen széles alapon álló működést fejt ki a londoni „Charity organisation society“, mely a meglévő intézmények közt kapcsolatot teremt s új eszmék megvalósításán dolgozik; hivatalos kiadványában a „Charities register and digest“-ben a jóléti intézmények jegyzékével szolgál, bevezető soraiban azon találó megjegyzéssel élve, hogy a gyógyszerkönyvnek csupán az esetben van értéke, ha a gyógyszerek felsorolásán

kívül, azok hatékonyságáról is megemlékezünk s ezért a felsorolt intézmények ténykedését is kellő módon világítják meg. 1904-ben *Douglas* gróf a porosz képviselőházban penditette meg a „Zentralstelle für Volkswohlfahrt“ eszméjét, a célból „um einer nachteiligen Zersplitterung der Kräfte entgegen zu wirken.“ 1906-ban lépett életbe ez intézmény. 1900-ban ülésezett először Párizsban a „congrés international d'assistance publique et de bienfaisance privée.“ Ezen intézmények áldásos működésének gyümölcsei a társadalmi muzeumok, melyek egyrészt szemléltető (a budapesti), másrészt tanácsadó (Frankfurtban) nagy horderejű munkát végeznek. Nálunk e széles alapon álló egyesülés szervezésére a zsidó kultúregyletet tartanám hivatottnak, szebb és magasabb kulturfeladatot alig tudok elképzelni.

* * *

Visszaérve az előbb megbeszélés tárgyát képező szegényügyi szervezetre, ennek első feladata a nyílt szegényellátás (*Offene Armenfürsorge*) volna. Az elberfeldi rendszer hozza magával, hogy az adományt a szegénygyám személyesen szolgáltatja a szegénynek, mert „Unterstützungen und Bescherungen in öffentlichen Sälen sind wohl kaum einem echten Armenfreund besonders sympathisch“ (*Weber*.) E kijelentés vonatkozik az állandó segélyek kiutalására, a rögtöni segélyezés természetesen az irodában történjék, de mindig a formák és a hang kellő betartása mellett.

A szegény ember legnagyobb gondja a házbérfizetése, illetőleg nem folyósítása, életerevalónak tartom ezért a német „Mietzins-Sparkassen“ intézményt. Szintén Németországban tanulmányoztam a lakbérsegélyezés azon módozatait, melyek Frankfurt, illetőleg Boroszlóban divnak, mely városokban, a soktagu családok és gümőkórosok lakásvizsnyainak javítása céljából, külön segélyezésben részesülnek.

* * *

A lakáshygiéne és a család belélete iránt irányadó felekezeti köreink máig nem igen érdeklődtek. Pedig a lakásvizsnyok, mint azt a Budapesten múlt évben megtartott nemzetközi orvoskongresszuson kimutattam, a gyermekek testi s lelki fejlődésére döntő befolyással bírnak. A tuberkulózis leküzdésének főfegyvere a prophylaxis, melynek ismét egyik leglényegesebb tényezője a lakáshygiéne. A család belélete a nyílt szegényügynek felette fontos tárgya, a családfő kórházban, elmegyógyintézetben vagy szanatóriumban fekszik, az anya szülőintézetben vagy gyermekágyas otthonban van elhelyezve, a szülők egyike elkövetett bűn miatt börtönben tölti napjait, — mi történik a családdal? Ki akadályozza meg az éhhaláltól az anyát és gyermekét, ha az

apa munkaképtelen? Ki menti meg az apát és gyermekét az utca és a korcsma kísértésétől, ha az anya távol időzik a családi tüzhelytől? Ki gondoskodik a családi körben ágyhoz láncolt betegről s hozzátartozóiról? E kérdéseket még hosszú sorban variálhatnám! A hitközség, a szent egylet és nőegylet ideálisan, párájtritkító áldozatkészességgel gondoskodik a betegről (zsidó kórház, Bródy Adél gyermekkórház, továbbá nagyszámu zsidó alapítványok, a tuberkulozis szanatóriumokban és Meránban, a chevra-kadisa menháza gyógyíthatatlanok részére, az ahavat reim áldásos munkája), a szülönőről (a zsidó kórház külön pavillonjában), a gyermekágyasról (*Weisz Alice* otthon), de kevésbbé fejlesztette (a „geschlossene Annenpflege“-val szemben) az otthoni ápolás intézményét, (az otthoni betegápolással a szent- és nőegyletek bár kezdetlegesen, de foglalkoznak, a szülő- és gyermekágyas nők u. n. „Hauspflege“-ja azonban el van hanyagolva), de nem érdeklődnek az ideiglenesen elárvult család gyámolítása, illetőleg mentése iránt. (Az izr. patronage-nak e téren is szép munkára van kilátása.) Az otthoni ápolás kérdésével kapcsolatos a szegény orvosi és ápolói intézmény szervezése, mely téren a jövőben a szent egylet fog — ismerve a vezetőség nagy szakértelmét és lelkesedését — áldásdus és eredményes működést kifejezni. E helyen emlékezem meg a „Zentralküche“ intézményről, mely a betegek megfelelő diétás ellátásáról gondoskodik; az „ahavat reim“ egyesület a nőegylet népkonyhájával kapcsolatosan könnyen valósíthatná meg az eszmét.

A család beléletének legfontosabb tényezője a jó háziasszony, ezek száma sajnos a zsidó társadalom keretében is fogytán van, ezért nagy jótétemény volna, ha nőegyletünk a badeni „Frauenverein“ mintájára háztartási tanfolyamokat rendszeresítene.

A család kiegészítője az iskola, *Leibniz* nézetét vallom: „So oft ich über die Wege zur Beförderung des allgemeinen Wohls nachdenke, komme ich auf dasselbe: dass das menschliche Geschlecht sich nur vervollkommenen wird, wenn die Erziehung der Jugend eine bessere wird.“ Hitközségünk iskolái mintaszerűek, a hygiene követelményeinek minden tekintetben megfelelnek, de gondoskodás történik a „mens sana“-ról is s a modern alapon álló valláserkölcsi oktatás mellett, derekan megállja helyét a legrealisabb természettudományi gondolkodás. Az ujabban jelszóvá vált zsidó klerikálizmus nem létezik, zsidó pap — mint azt Hevesi Simonnak a kulturegylet mult idényben tartott fényes előadásából kiviláglott — nem ellenkezik az egész világot uraló biológiai áramlattal, mi nem támadjuk a modernizmust! Ily iskolákban az ifjúságot könnyü szerrel lehet a népbetegségek (tuberkulozis, syphilis, alkoholizmus) elleni küzdelemre vértetni. A zsidó

gymnázium remélhetőleg a zsidó magyar kulturának hatalmas támasza lesz, kár, hogy elhelyezésénél fogva a jobb társadalmi köröknek a megközelíthetést nagyon megnehezíti. A zsidó „mensa academica” megvalósítása fontos feladat.

A pesti zsidó-iskola a napközi otthonok terén is előljárt; hogy ez intézmény a proletáriátus gyermekeinek lelki s testi fejlődésére mily befolyást gyakorol, azt rögtön megérti mindenki, ha az utcán kóborló gyermek életét a napközi otthon rendjével helyezi párhuzamba. A szünidei gyermektelepítés terén is nagy érdemei vannak a pesti zsidóságnak; árvaházunk nyári telepe mintaszerű, nemkülönben kiváló az egy év óta létező szünidei gyermektelep működése.

Erdei iskola és üdülőtelep oly intézmények, melyek jelentőségével (vérszegény, görvélyes, angolkóros, ideges gyermekek részére) orvos, gyermekvédő s tanító egyaránt át vannak hatva; tudomásom szerint a zsidó kultúregyesület foglalkozik ez eszme megvalósításával.

Kitűnően gondoskodtak nagylelkű alapítók a zsidó süketnémák és vakokról, mindkét intézet tanerői magas színvonalon oktatják e szerencsétleneket. Mindkét intézmény bizonyos fokig új irányt szabott ez abnorm gyermekek oktatásában, a süketnéma intézet, midőn vezetője felvette a küzdelmet a jelbeszéd ellen, a vakok intézete, midőn lelkes igazgatója vak és süket oktatásának lehetőségét gyakorlatilag bizonyította. A süketnéma intézet keretében nyerhetne megoldást a gyenge-tehetségűek és dadogók oktatása. Mindkét intézet elbocsájtott növendékeinek hivatása, továbbképzési kérdése fontos, míg megoldásra váró feladat.

Nyomorékok elhelyezése és kiképzésére felekezeti intézet nem létezik, de a meglévő interkonfessionális intézményben számos zsidó alapítója révén ily szerencsétlenekről is történik gondoskodás.

A zsidó árvák, elhagyottak és züllött gyermekek ellátása mintaszerű. Az árvákról a pesti izr. hitközség és nőegylet intézeteiben gondoskodnak; ez intézményeket nem illeti azon kritika, melylyel a kilépettek életrevalóságát illetőleg az árvaházakat sujtják. Az elhagyottak és züllöttekről az állami gyermekvédelemmel karöltve gondoskodik, javarészt családi kihelyezés segítségével az izr. patronage egyesület. E téren törekvésünk, hogy a nevelőszülők kiválasztásával elkerüljük azon bírálatot, melyet jogosan gyakorol A. Weber: „Familien angenommen werden, die selbst nur von der Hand in den Mund leben.“ Részemről a „cottage” rendszert tartom viszonyaink közt a legjobbnak (egy minden tekintetben megfelelő házaspár felügyelete alá 10—15 gyermek helyeztetik). Közel jövőben a javító intézet felállításának kérdése is szóba fog kerülni.

Az anya és csecsemővédelem szolgálatában állanak a zsidó kórház nőosztálya, a *Weisz Alice* alapítvány és a *Bródy Adél* gyermekkórház. Az „ingyentej“ egyesület bár nem áll felekezeti alapon, számtalan zsidó anyát és kisdedet vesz oltalmába. Az anyaság védelmének egyéb részletkérdéseivel (vándorkosár, ápoló és házvezetőnők kiküldése) remélhetőleg a közel jövőben az izr. nőegylet lelkes hölgyei fognak foglalkozni. A törvénytelen gyermek érdekeinek megóvásával zsidó szempontból nem kellene foglalkoznunk, mert a régi zsidó társadalom nem ismert különbséget a törvényes s törvénytelen szülött jogai közt.

Hatalmas kulturmissiót teljesít az izr. kézmű és földmives egyesület, midőn közel hét évtizede küzd a magyar zsidó iparos és földműves képezés érdekében. Elért eredményei páratlanok, kertésztelepe mintaszerű. A pályaválasztás és továbbképzés is központosításra vár; az árvaházak, patronage intézmény, süketnéma intézet és vakok háza vezetőségeinek állandó nexusban kellene a kézműegylettel állani, — „concordia parvae res crescunt!“ Mintaként szolgálhat a „Freiwilliger Erziehungsbeirat für schulentlassene Waisen“ (Berlin, 1896. óta), melynek kiadványa: „Wegweiser für die Berufswahl“ (Hamburg. Agentur des rauhen Hauses) általános elismerésnek örvend. Az elismerés meleg hangján emlékezünk meg az izr. ösztöndíj egyletről, mely főiskolai hallgatóink leghatalmasabb anyagi támasza.

Felemlitem a szent egylet aggok házát, mely a városi szegényházakkal szembeállítva oly magas színvonalu, hogy összehasonlítás tárgyát általában nem képezheti.

A tudás terjesztése felnőttek közt nagyfontosságú feladat, különösen nálunk, hol az u. n. felső tízezrek teljes híjján vannak a zsidó tudásnak s hol a javarészt lengyel bevándorlottakból álló alsó néprétegek analphabéták. Az országos izr. kulturegyesület és a magyar izr. irodalmi társaság vállvetve dolgoznak e téren. Megvalósításra várnak a német „Volksheim“ és az angol „settlements“ mintájára szervezett intézmények. Hálás feladatnak tartanám, ha a művelt fiatalság személyesen foglalkozna az alsó néposztályok oktatásával, mint azt 1883. óta Dániában oly szép eredménnyel üzik.

Fejtegetéseim végére jutottam, befejezésül egy kijelentéssel tartozom. Nem helyeslem, ha a szociális munka felekezetek szerint tagolódik, ember és ember közt különbséget nem tehetünk ha segélyre szorul, akár zsidó, akár keresztény, akár mohamedán — „Homo sum et nil humanum mhi alienum puto!“ Helyeslem a szabadgondolkodók azon álláspontját, hogy jóléti intézmények állami, avagy városi, de sohasem konfessionális alapon létesüljenek, hozzátevé, hogy

részmről a klerikális gondolat menettől ment valláserkölcsi nevelést nélkülözni nem akarnám, de élek a francia történelmi szálló igével : „Après vous Messieurs les Anglais“ ne várja a társadalom ép tőlünk, hogy mi, kik ugyis korlátlanul liberálisak vagyunk (hisz összes felekezeti intézetünkben tulnyomó nagy számban vannak más vallásuak), olvadjunk be első sorban a nem felekezeti alapon álló szervezetekbe, hol, bár javarészt ezek is zsidópénzen lesznek fentartva, a zsidó legnehezebben jut segélyhez. Ezért igenis szervezzük szegényügyünket zsidófelekezeti alapon, törekedjünk a legmeszszebbmenő szabadelvűsége (nem azon értelemben, mint azt hazánk politikai világában gyakorolják, hanem a szó szent értelmében), keressünk kapcsot a többi hasoncélu intézményekkel és reméljük, hogy megjő azon idő, midőn az állam és társadalom által szervezett szegényügy vallás szempontjából különbséget ember és ember közt ismerni nem fog s midőn ez intézmények keretében az összes vallások egyenlő elbírálás alá fognak esni, nem mint hatalmi tényezők, hanem mint az egyének legszentebb magányügye!

Ingyenes népoktatás és fővárosi szubvenció.

Irta : W. Gy.

Általános a vélemény rólunk, zsidókról, hogy élelmesek vagyunk, olyannyira, hogy „zsidó élelmesség“ majdnem állandó kifejezéssé vált. Hogy ez az „élelmes“ jelző, melylyel nem épen barátaink szoktak bennünket illetni, mennyire jogosult az egyedekre vonatkoztatva, ezuttal nem vitatjuk, de hogy az egyedek testületté válva, mennyire nem érdemlik az élelmes jelzőt, vagy mennyire nem szolgálnak rá, az valóban megfigyelésre méltó jelenség. Talán a földkerekségén sincs felekezet, mely oly élehetetlen volna, oly ügyetlen jogai és igazai kiküzdésében és érvényesítésében, mint a zsidó. Avagy nem a legnagyobbfoku élehetetlenség jele, hogy a zsidóság hazánkban, melyben számszerint a lakosságnak csak körülbelül 5 százalékát képezi, de kulturális és gazdasági tekintetben, valamint a magyarság szempontjából e százalékot többszörösen meghaladó jelentőséggel bír, nem tud magának mint felekezet előkelőbb pozíciót kivívni, mint melyet tényleg elfoglal, sőt hogy nemcsak erkölcsi tekintetben szenved el a jogosulatlan mellőzést, hanem „számító“ volta dacára a legmateriálisabb érdekeit sem tudja megvédeni; lásd példaképen az állami költségvetésnek a zsidó egyház segélyezésére vonatkozó tételét.

És e vonás, mely a felekezet egyetemét jellemzi, nem távozik a kisebb alakulásoktól, a hitközségektől sem. Tipikus példa rá a pesti

izraelita hitközség. Tagjaira súlyosan nehezedik rá az adóteher, mellyel a hitközség és intézményei fentartásához járulnak, de azért mindeddig nem gondolt rá, hogy e terhén úgy könnyítsen, amint azt a többi fővárosi egyházközség teszi, hogy a székesfővároshoz fordulna oly arányu segélyezésért, amilyen megilletné.

Érdekesen világítja meg e körülményt a székesfőváros folyó évi költségvetése.

Nem szólunk a róm. kath. egyház és intézményei fentartására szolgáló pénzbeli áldozatokról, mert mint „kegyur“ a főváros az egyház szükségleteiről gondoskodni tartozik. A róm. kath. egyházi szervezet járandóságaira, a plébániák házbérére és vízdíjára kiadott összesen 263.000 K összeget, sőt még a róm. kath. hitoktatásra előirányzott 255.000 koronát sem óhajtjuk tehát a nekünk juttatott szubvenció összegével való összehasonlítás tárgyává tenni, ámbár nem lehet jogosulatlannak tartani azt a véleményt sem, hogy a mit a székesfőváros az egyik felekezettel szemben törvényes kötelezettségből tesz, azt a többiekkel szemben, melyek tagjai a fővárosnak egyaránt adófizetői, erkölcsi kötelezettségből, méltányosságból tegye meg. De hát ezuttal nem ebből a szempontból akarunk kiindulni, hanem azon felekezetek szubvencióját vesszük tekintetbe, melyek iránt a székesfővárosnak szintén nincsenek törvényes, csak morális kötelezései és ime, mit látunk?

A székesfőváros területén létező ág. hitvallású evangélikusok részére a folyó évben rendes segély, hitoktatási, népiskolai és rendkívüli segély címén összesen 61.000 K, a református egyházaknak összesen 73.000 K van előirányozva, a pesti izr. hitközség részére pedig egy címen 60.000 K. Megjegyezzük, hogy e hitközség Bródy kórháza részére kap ugyan még 10.000 koronát évenként, de ez összehasonlítás tárgyát nem képezheti, minthogy a többi felekezetnek egyáltalában nincs kórháza.

Aki a főváros lakosságának felekezet szerinti megoszlását ismeri, annak már első tekintetre aránytalanul kicsinynek látszik a pesti izr. hitközségnek nyújtott szubvenció, azonban még szembeötlőbbé lesz az aránytalanság, ha a statisztikát közelebből vesszük szemügyre. Sajnos, hogy csak az 1906. év adatai állanak rendelkezésünkre, de nem hisszük, hogy azóta a felekezetek arányában valami lényeges változás ment volna végbe.

A fővárosi statisztikai hivatal évkönyve VIII. kötetének adatai szerint az ág. evangélikusok száma az egész főváros területén kerek-számban 40.000, a reformátusoké 73.000 lelket tett, a pesti izr. hitközség területén lakó zsidók létszáma pedig 173.000 volt. Világos

tehát, hogy míg az evangélikusok szubvenciója fejenként 1·50 K-ra, a reformátusoké 1 K rug, addig a pesti izr. hitközség tagjai száma szerint, fejenként 35 fillért kap.

E ténynek két magyarázata volna lehetséges. Az egyik, hogy a pesti izr. hitközség talán nem tart fenn annyi kulturális vagy humanitárius intézményt, mint a többi felekezetek, a másik, hogy a hitközség oly gazdag volna, hogy a főváros segélyét bátran nélkülözheti. Aki a viszonyokat azonban csak némileg is ismeri, az az első magyarázatot hamar kénytelen elejteni, hisz ismeretes, hogy a főváros egyik felekezete sem fordít oly összegeket az említett célokra, mint hitközségünk.

Marad a második, a hitközség gazdagságáról szóló mese, mely néha még zsidó fejekben is kísért. Honnan keletkezett? Onnan, hogy a hitközség jelentései oly sok irányu ténykedésről számolnak be, melyek kivételéhez anyagi eszközök szükségesek. Csakhogy ez eszközök nagyobb részét nem vagyonokból és alapokból szerzi, hanem hiveinek súlyos megadózásából. Róna csak ki az evangélikus vagy a református egyház is hiveire oly arányu adókat, mint a pesti hitközség az ő hiveire, mindjárt „gazdagok“ lennének azok a hitközségek is. De mikor p. o. Hagenmacherek, Légrádyak, báró Harkányiak stb. 30 vagy 40, vagy 50 korona évi egyházi adót fizetnek, hogy ne lenne akkor szegény az egyház? Volnának ők csak zsidók, majd fizetnének 1000 vagy 2000 esetleg 3000 koronát évenként. Sajnos, hogy a pesti izr. hitközség a nagy adók dacára is szegény, hisz az idei költségvetés 73721 korona hiánylatra számít és nagyon félő, hogy a valóság ezt az összeget is túl fogja haladni.

De ha már a hitközség eddigi szolgáltatmányai és terhei is indokoltá tennék, hogy a fővárosi szubvenció felemelését szorgalmazzuk, úgy majdnem mulhatatlanná teszi ezt egy ép ez évben először jelentkező körülmény: az ingyenes népoktatásról szóló törvény. Ez tudvalevőleg azt fejezi ki, hogy az elemi iskolában egy 50 filléres beíratási díjon kívül semmi tandíj nem szedhető. Igaz, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter e törvényt egyszerűen abrogálta, de hitközségünk ezen, Ő Felsége által szentesített törvényen nem tette túl magát és így lemondott két elemi iskolája eddigi tandíjjövedelméről. Ez azonban még a kisebb baj. Mert a hitközség a területén lévő fővárosi elemi iskolák hittanoktatásáról is gondoskodva, ez oktatásért a jobbmodu tanulóktól díjat szedett, melynek révén a majdnem 100.000 K-ra rugó hitoktatási kiadással szemben legalább némi bevétele volt. Az új törvény folytán ezentul ettől a jövedelemtől is elesvén, most már épenséggel lehetetlen magunktól a kérdést elutasítani: *ha a főváros az összes törvényesen bevett felekezeteknek hitoktatási költségeit*

talán teljes egészében maga fedezi. miért nem vállalja magára az izraelita hitoktatás szükségletét is? Elvégre nincs is abban semmi ráció, hogy a hitoktatásnak költségeit, amely ép oly kötelező tantárgy, mint a számolás vagy földrajz, más viselje, mint az iskola fentartója.

Az imént kifejezett óhaj még fokozott jogosultságot nyer, ha rámutatunk arra, hogy a pesti izr. hitközség nemcsak a községi iskolák hitoktatását végzi díjtalanul, hanem a maga erejéből 2 elemi és 2 polgári iskolát is tart fenn, melyek, amint egyrészt a hitközség kiadásait oly óriási módon növelik, — a két iskola költségei a folyó évben 212.933 K-ra ruznak — addig másrészt a főváros terhein épen nem megvetendő módon könnyítenek. Hisz az iskolákat, ha nem a hitközség tartaná fen, a fővárosnak kellene megteremteni és még az sem valószínű, hogy a főváros e feladatot olcsóbban oldaná meg. Bátran állitható tehát, hogy a hitközség iskolai fentartásával évi 200.000 K-t ajándékoz a fővárosnak, ekkép igazán nem szerénytelenség, ha a hitközség a fővárostól némi viszontszolgáltatásra támaszt igényt.

Ha ily módon még az sem volna indokolatlan, hogy a főváros a községi elemi iskolák zsidó hitoktatásának költségeit teljes egészükben vállalja, a pesti izr. hitközség mégis, azt hisszük, egy oly irányu megoldással is megelégednék, ha a főváros e költségek részleges kárpótlásául legalább az adott hitoktatási órák óradijának megtérítését vállalná. A hitközség még akkor is nagy terhet viselne, hisz ismeretes, hogy egy rendszeresített tanító járandóságai, lakbérrel és quinquenniumokkal jóval felülmulják az óradij szerinti fizetést, de legalább némileg enyhülne terhe és bevételi és kiadási mérlege talán valahogy mégis rendbe jönne a mostani körülmények között állandósulni készülő hiánylat helyett.

Ajánljuk e kérdés tanulmányozását a székesfőváros törvényhatósági bizottságának zsidó hitü tagjai figyelmébe.

Hitközségi tisztviselők.

Irta: Dr. Frisch Ármin.

A hitközség két legszükségesebb tisztviselője — *a metsző és a kántor*. Az egyik nélkül nem ehetünk, a másik nélkül nem imádkozhatunk. Ha a hitközség szegény, ha még fel nem merül a munkakörök differenciálódásának a szüksége, a két tiszt egy kézbe központosul. De akár így, akár úgy: a metsző és a kántor vagy a kántor, aki egyuttal metsző, nélkülözhetetlen megnyilvánulása a hitközségi életnek. Nélkülök nincsen hitközség. Tanítónak, rabbinak a hiányát csak akkor érezzük, ha nagyobb magaslatra tudunk emelkedni, ha

gyermekünk vannak, ha lelkivezetőkre áhítozunk. De sem a tanító, sem a rabbi nem a szó reális értelmében vett egyetemes hitközségi szükségletnek a választottja. A metsző mindenestre, az előimádkozó mindenestre. Betegedjék meg egyik vagy a másik — aznap kell helyetteséről gondoskodni. A zsidó életmód rendes folyamata nélkülök rögön megakad.

Ez a helyzet a zsidó tradicionális gondolkodásból nőtt ki. A zsidó vallásos érzés a vallási ismeretekre való törekvést növelte. Annak a mindennapi szellemi tápláléknak a forrása, amelyből a hétköznapi vallási életmód a maga nedveit szivta, ott folydogált az emberek ereiben. Mindenki tanult és mindenki tudott valamit. A zsidó levegő zsidó tudást terjesztett. A tanítás és a tanulás sem okozott nehézségeket. Annyira nélkülözhetetlen attribútuma volt a zsidó egyéniségnek, hogy ennek megszerzésében nem létezett akadály. Ha az én falumban nincsen tanító, van a szomszéd faluban, van a harmadikban, a tizedikben, a határos vagy a tizedik megyében. De valahol csak van. Imádkozni azonban itthon kell, étkezni sem járhat a család a harmadik községbe. Erről itthon kell gondoskodni. Már most. Halaszthatatlanul.

A metszői, előimádkozói állásnak ebben a szüntelen nélkülözhetetlenségében rejlik az állást betöltők tragikuma. Az ember azt hinné: mivel keresletük nagy, a róluk való gondoskodás is méltányos. És ebben talán nem is csalódnak. Tényleg javadalmazásuk majdnem mindenütt munkájukhoz, intelligenciájukhoz, tudásukhoz mérten elég méltányos alapokon nyugszik. Eddig van is logika a tényekben. De ami azután következik, az szomorú. Azután ugyanis az következik, hogy az illető tisztviselő munkaképtelenné válhatnak. A hitközség kénytelen a helyet betöltetni. Azonnal és halaszthatatlanul. A régit nem nyugdíjaztatja. Ahhoz szegény és mert új metszőt vagy új kántort alkalmazni kell, a régi a teljes elhagyatottságnak van kitéve.

És ha az a munkaképtelenség csak öreg korban állana be, a baj nem lenne általános. Rövid pár évre redukálódna és a szegény, két keze munkája után élő ember öreg korában is talál kenyeret az ő leszállított igényeinek. Ha cinikusak volnánk, azt mondanók: a kenyértelenség csak gazdagságban és jólétben eltöltött élet után terhes. Aki egész életén át szűken mérte az ételét, az öreg napjaira megtanulta a koplalást s az ember el sem hiszi, hogy szegénységben eltöltött hatvan-hetven esztendő után mily kevésbé érheti be némely ember.

Ritkábbak is lennének az esetek és éppen azért segíteni is lehetne rajtuk. De a metsző keze már harminc éves korában is reszket, a kántor hangszálai férfikora legjavában is felmondhatják a

szolgálatot. Ott áll előtte még egy egész élet telve kötelességekkel a saját gyermekei iránt. Egy tehetetlen ember, aki fiatal és akinek családja van, és akinek *existenciája* megszűnt.

Régebben is előfordultak olyan bajok. De akkor a baj még sem volt oly nagy. A zsidók decentralizáltsága elviselhetőbbé tett az ilyenféle csapást. A falukon szétszórta élő balbósz naturáliákban való jótékonyága több nyomort tett elviselhetőbbé, mint a városi zsidók mai pénzbeli segítsége. A bérlő, a földbirtokos mindig rezervált a falu szegényebb zsidó lakóinak egy darab földet, ahol krumplit ültetett, amelyet az ajándékozó megkapáltatott, kiásatott és hazavitetett. Jutott a szegénynek télire való fa, egy kis tej is jutott, kisebb, számba sem vehető szolgáltatokért egy primitív lakás is. Ennivalója volt. Több pedig nem kellett, mert egyéb kiadások nem terhelték élete menetét.

És hogy állunk ma? A városi zsidók hitközségi életének kifejlődése az egyén kötelességeit teljesen magára vállalta. Sok kiadás, melyet azelőtt kikerülni lehetett, ma feltétlenül szükséges. Az egyházi adók horribilis magassága az egyes emberek adakozó képességét teljesen kimeríti. Naturáliák felett a városi zsidó nem rendelkezik. A patriarkális segítség forrásai kiszáradnak. S mivel mással, mint pénzzel ma támogatni nem lehet, maga a hitközség is teljesen tehetetlen ilyen esetben. A saját fennállását ássa alá, ha a kenyertől megfosztott hivatalnokát megtartja és segíyezi. Mert kénytelen helyét pótolni.

Tudunk számtalan olyan esetről, ahol a hitközségek vezetőinek jószívűsége ilyen dilemma elé kerül. És kétségbeejtő a helyzetben az, hogy a jelenlegi állapotok mellett a remediumra még reá sem mutathatunk. Beszélhetnénk valami nyugdijalap megteremtéséről. De nem is szólva arról, hogy ennek a megvalósításától még nagyon távol állunk, a megvalósítás esetében sem gyógyítaná ezt a betegséget. Mert a hangját elvesztett kántor, a reszkető kezű metsző olyan gyakori, hogy a nyugdíjazottak nagy arányánál fogva feltétlenül kizártnak kell tekintenünk azt, hogy ilyen esetben a méltányos penzio a penzióra koruknál fogva érdemeseket meg ne károsítaná. Az ilyen balsors enyhítését még sem lehet szegény öreg emberek megszolgált nyugdíjának rovására pótolni.

A hitközségi életnek mai fejlődése igen sok reform életbeléptetéseért kiált. A mélyebben tekintő szem már ma is észre veszi azt az utat, melyre a hitközségnek lépnie kell, hogy a zsidó patriarchális-must megmentsse. De az itt érintett bajok nem várhatnak az orvoslással addig, amíg üdvös intézkedések gyökeresen megsemmisítik azoknak a lehetetlen és türehtetlen helyzeteknek a tovaterjedését. A nyugdíj itt keveset segítene, de valamit mégis. Gyorsabb és hathatósabb

volna az eljárás, ha a hitközségi tisztviselők az ilyen esetben maguk vennék kezükbe kartársaik ügyét. Talán úgy, ha erre a célra egyesülnének és mindenütt evidenciában tartanák azokat a szerencsétlen embereket, akik saját hibájukon kívül egyszerre kereset és kenyér nélkül állnak. Pénzbeli támogatást az egylet nem adna. Hiszen tagjai többnyire szegény emberek lennének. Arra sem kellene törekedniök, hogy pénzalap megteremtésével jótékonytárgyat gyakoroljanak. De igenis megtehetnék, hogy figyelemmel kísérjék a nagyobb hitközségek és chevrák adminisztrációjában keletkező állásokat. Ha úgy találják, hogy ezt az állást az így tönkrement kartársuk betölthetné, az egyesület a maga hivatalos és komoly tekintélyével mindig fordulhatna az illető hitközséghez vagy chevrához és megkérhetné, hogy az ő ajánlottjaikat előnyben részesítsék. A hitközségek érdekét is kielégítené, ha szerényebb hivatalnokait egy komoly testület jóállása mellett alkalmazhatná.

És az ilyen intézmény az állásban levők tekintélyét is emelné. Mindenki, aki a hitközség szolgálatában rója le a közönség iránti kötelességeit, abban az egyesülésben saját erejét is fokozná. Minden tényleges, vagy vélt igazságtalanság a nyilvánosság ítélőszéke előtt fordulna meg. A hivatalnokoknak módjukban állana igen sok bajt gyökerében orvosolni. Kialakulhatna egy testületi vélemény, egy testületi morál, egy testületi érzék, mely befelé is üdvösen reformálhatna és nemcsak az előjárók tulkapásait ellenőrizhetné, de ellenőrizhetné a hivatalnokok működését is és itt is megteremthetne egy magasabb nívaut. És ez a niveau csak emelkednék azáltal, hogy a kartársak egymásról tudomást szereznek, egymást ismerik, egymás támogatására szorúlnak és egymás támogatására számíthatnak is.

Jurisdictio a hitközségben a tizenhétedik század elején.

Adalék a magyar zsidók belső életéhez.

Irta : Dr. Weisz Miksa.

Hazai zsidó hitközségeinkben csak nagyon későn ébredt a történeti tudat. Alig van régi község hazánkban, mely helyes történeti tudattól vezéreltetve, megőrizte volna archivumát, községi határozatait. Hiszen még a temetők dokumentumai, a sírkövek sem részesültek kellő tiszteletben, hogyan vigyáztak volna a hitközségi irattárra. *Pinkász hákohol* — *községi könyv* — alig-alig van magyar zsidó hitközségben, mely öregebb volna egy évszázadnál. Annál nagyobb beccsel bír az a kevés régibb keletű *Pinkász-Hákohol*, mely néhány hitközségben múlt idők eseményeiről, a közösség belső életéről beszél.

Becses történeti okmányokat őrzött meg számunkra a XVIII. század eleje óta a *Kismarton* községe birtokát képező *Feketekönyv*, melynek tartalmát más összefüggésben szándékoznunk tárgyalni. E helyen néhány bét-díni döntésről akarunk beszélni, melyek a községi jurisdictiót mutatják és így kulturtörténeti szempontból érdekes világot vetnek a ghettó belső életére. *Wolf ben Meir* kereskedő nem ügyelt kellőképpen az általa forgalomba hozott hus és bor kóserségére. A rabbínatus, melynek élén a nagynevű *Meir Eisenstadt* (M'haram Ás) állt, a hitközségi előljárással egyetemben a következő büntetést szabja rá. Egy évig kell nevezett egyénnek a zsinagógában a gyászolók helyén állnia, amely a zsinagóga utolsó padjában van; tanubizonysági képességét egy év tartamára felfüggesztették. Háromszor köteles az *almemora*n az istentisztelet alatt nyilvánosan bevallani bűnét, a husa és bora pedig egy évre tilosnak nyilvánítottatik. A rendelet, melyet az egész előljárásság aláírt 5484 (1724) Sevat 13-ról van keltezve. (Fek. könyv 16. a.) Ámde ez az izgága természetű ember nem maradt nyugodt. A ghetto közvéleményét felháborította azáltal, hogy tettlegességekre vetemedett és megvert egy férfiut és egy nőt. Ezért a következő, 485-iki évi szukkot utáni napról keltezett újabb határozat következőkkel bünteti: Tartozik a megvert férfiúnak és nőnek egyenkint harminckilenc *págit*ot fizetni, a községi pénztárnak ugyanannyit és az Eszterházy hercegi pénztárnak 107 págitot. Három hónapig nem szólítható a tóra elé, öt évre pedig elveszti aktív és passív választói jogát. Az előljárásság még azt is kimondta, hogy az egész ítélet büntetésképpen beirandó a községi protokollumba.

Hogy tettlegességek a ghettóban elő ne forduljanak, szigorúan bünteti a rabbikollegium és az előljárásság Ahron Czorefet (Goldschmied) is, ki egy embert megütött. Az ítélet a következő: Vádlott tartozik a hercegi intézőségnek egy font borsot beszolgáltatni, minek akkor tudvalevőleg „borsos“ ára volt, úgy hogy különböző mennyiségben ujévi ajándéku is szerepel a hercegi udvartartás egyes kiválóbb személyiségei számára. A megvert ember 39 krajcárt kap. A verekedőt büntetésből négy héten át nem szólítják a tóra elé, három évre pedig elveszti választói jogát. (Fek. könyv 17a.)

Érdekes Ábraham Czoref mészáros és Simon Bachur esete. Jó kedvűek voltak mindketten Szimchat Tórákor és az egyik tekintélyesebb községi tag házának ablakait beverték. A kihágáson kívül főleg az ünnep megszenteltségeltelenítése okozott megbotránkoztatást. Azért *Meir ben Izsák* rabbi Arje Löb *Wesel* és Josef *Levuv* (Lemberg) rabbisági ülnökökkel következő büntetést szabták a bűnösökre. Ábraham három font gyertyát szolgáltatasson be a zsinagógának, *hat* hónapon át nem járulhat a tóra elé, *hat* évre elveszti választói jogát. A bachur fizet 53 krajcárt, melynek kétharmada a hercegi pénztárba egy harmada a cedokoba folyik. Három hónapon át nem énekelhet *Boruch Seómart*, a mi úgy látszik a bachurok előjoga lehetett, hogy hangosan előmondták a gyülekezetben a bekezdő himnust. Két évig nem lehet választó. Az ítélet beirandó a gyülekezet könyvébe. Aláírta a rabbínatus és az egész előljárásság. (F. i. h. 20a.)

Egy Rafael nevű mészárost avval vádoltak, hogy a hitközségi tagoknak drágább áron méri a húst, mint a keresztény vevőknek. A beth-din esküre kötelezi, ha azonban nem esküszik, akkor büntetése az lesz, hogy a temető köré árkot készíttessen, hogy ott lefolyhassanak a vizek, melyek most a hegyekről a sírokba folynak és azokat feldulják. „Akkor eltávozik majd bűne és vétke engesztelést nyer.” Az okirat 5472. év Tévész 12-én kelt. (F. i. h. 22a.)

Egy másik tettelegességgel járó sértésben a bet-dinnek ítélete a következő volt: A sértő fizet három forintot az urasági pénztárnak, két gyertyát vagy 39 págimot a zsinagógának és ujévig nem járulhat a tóra elé, három évre pedig elveszti választási jogát. Dátum 5484. Ab hó 2. (U. a. 40. a.)

Egy zsidónak egyszer eljárt valahogyan a szája és szidalmazta a tudósokat és illetlen módon nyilatkozott a tóráról. Nyilvánosan kellett vezekelnie a zsinagógában. 39 deka viaszt szolgáltatson be a zsinagógának, egy negyed évig ne szólítsák a tóra elé, a pénzbürság pedig 32 forintban állapított meg. Dátum 5491 Ab hó 12. (U. a. 42. a.)

Mordekhai *Eidlitz* sértő kifejezésekkel illette az egyik rabbisági ülnököt. Nyilvános bocsánatkérésre ítélték és két viaszgyertya fizetésére. Három évre felfüggesztik választói jogát; ámde Mordekhai Eidlitz nem ijedt meg és folytatta sértegetéseit, a miért újabb három évre büntették.

A fentnevezett egyének közül sokan, sokáig nem bírták természetesen elviselni a büntetést. Főleg a választói jog felfüggesztése fájt az embereknek, hiszen a kóhól levegője izzó volt, különösen választási idők alatt; azért a legtöbben a rabbinátus előtt jelentek meg és ünnepélyesen bocsánatot kértek, amit természetesen szívesen meg is adtak. Ünnepélyes módon visszavonták azután az elmarasztaló ítéletet. A makacsság néha végzetessé is válhatott a büntetett egyénre. Mert ismételt esetben megvonták a vádlottól a *Chezkász Hákoholt*, a községi illetőségi jogot. Ez súlyos következményekkel járhatott, mert az illetőnek el kellett hagynia a gyülekezetet. Ezért sorban jelennek meg az ilyen módon büntetett egyének a Bét-din előtt, hogy ezt a rájuk nézve végzetes ítéletet visszavonják.

Főleg szigorúan sujtották azt, aki a kártyázási tilalom ellen vétkezett. Büntetés terhe mellett tiltották meg ugyanis a kártyajátékot, hogy e rút szenvedélytől megszabadítsák a gyülekezetet. Ez ide vonatkozó, még ma is érvényben levő tilalom, mely kulturhistóriai szempontból különben is érdekes, fordításban ekkép hangzik.

„Midőn láttuk, hogy Isten büntető keze fenyegeti gyülekezetünket, — vajha az, aki mondta a világnak: elég, mondaná bajainknak is: elég volt már — szükségesnek tartottuk, hogy a gyülekezet ügyeivel foglalkozzunk.”

„Az első Cionnak szóló ügy a *ruházatra* vonatkozik, mely régi ujtás gyanánt behatolt. Járnak krinolinban („Reifreck“), melyben nem jártak sem anyáink, sem nagyanyáink. Ezért a község előljárói és bét-dinje egyetértőleg megtiltják átok terhe mellett nevezett krinolinok viselését. Tilalmas dolog legyen községünkben eme ruha-

darab viselete. Még kis leány sem hordhatja ezen hűtlenségre vezető ruhát. Ezzel akarjuk megakadályozni a nemzedék erkölcstelenségét. Ép úgy tilos a nyakon és a mellen nyitott ruhákat viselni, („*Offen zu gehen*“), amint az elvetemedett paráznak szoktak járni, még kis leánynak is. Hanem Izrael erkölcséhez kell ragaszkodni és szemérmes ruházatban járni ősi szokásunkhoz hiven. Ezért ezt átok terhe alatt elrendeljük és aki ez ellen vét, fogassék meg az átok hálójában.“

Hozzátesszük még azt is, hogy helyes és illendő, hogy a nyugodt lelkű nők és becsületes leányok, istenfélő asszonyok szombaton és ünnepen, akkor menjenek ki a zsinagóga női szakaszából, („*aüs die Weiberschul eraus zu gehn*“), amikor a kántor éneklí *Ánim Zemírauszt*, (befejező himnus) hogy ne vegyüljenek a nők a férfiak közé, mert „minden királyleány disze házában van“. Mindenki menjen házába és ne maradjon az utcán.

Az a körülmény pedig, hogy annyi baj származik abból, hogy ifjak és hajadonok, férfiak és asszonyok sétálni mennek szombatokon és ünnepeken a ghetton kívül, a mi nagy erkölcstelenségre adhat okot eltekintve a szombat és ünnep megszenteltségétől; arra indít, hogy mátol kezdve tilos bárkinek is, akár hajadon, akár ifju, akár férfiu, akár nő szombaton vagy ünnepen a ghetton kívül sétálni. Aki ezen tilalmat megszegi az a hercegi kamara javára megbüntettetik, akár szolga, akár szolgáló

Határozott tilalom továbbá a kártyajáték. Kivételt képeznek a nők a gyermekágyas asszony házában, vagy a férfiak chanuka napjain. De nők nem játszhatnak férfiakkal, leányok pedig ifjakkal, még ha rokonságban is volnának.“

A rendelet még azon pontot is tartalmazza, hogy nem szabad házban tartani férjezett cselédet 29 tallér büntetés terhe mellett, mely felében a hercegi kamaráé, felében pedig a közséégé. Ne is menjen nő kísérő nélkül nem zsidó házába, hogy rossz híré ne kelthessék. Tiltja továbbá a közös táncot is, mint erkölcsrontó cselekedetet. Böjtöt is rendel el az irat, melyet Meir Ás és az előljároság adott ki. Ijjar ujhóldján 5496-ban. Hogy mennyire szigoruan vették ez intézkedéseket, mutatja az a körülmény, hogy négy év mulva több embert szigoruan büntettek a káryázási tilalom megszegése miatt. Egy év tartama alatt nem voltak a tóra elé szólíthatók, tíz évre választói jogukat elkobozták és ismételt esetben kilátásba helyezték a *Chezkász hákohol* elvesztését is. A következő évben el is vesztették ezek illetőségi jogukat. Érdekes, hogy a legtöbb büntetési rendeletnek az a közös záradéka, hogy ama előljárosági tag, ki három éven belül meg akarja változtatni vagy elengedni a büntetést, nagy pénzbírságot köteles fizetni. (V. ö. *Fürst: Sitten u. Gebräuche in Eisenstadt.*)

Érdekes apróságok, melyek bemutatják a ghetto életét és a szigorú fegyelmet, melyet a rabbínatus mindig az előljárosággal egyetértésben gyakorolt a községben.

HITKÖZSÉGI SZEMLE

ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK ÉS INTÉZMÉNYEK ÜGYEINEK HAVI KÖZLÖNYE
SZERKESZTI: Dr. WEISZBURG GYULA.

— MEGJELENIK MINDEN HÓ ELSEJÉN. —

Törekvéseink és az orthodoxia.

Irta: Dr. Weiszbürg Gyula.

A hazai orthodoxia úgy magyar, mint német nyelvű organuma regisztrálván folyóiratunk megjelenését, elismeréssel adózik törekvésünknek, hogy hazánk zsidósága viszonyainak rendezésére más irányt akarunk jelölni, mint amelyen az eddigi próbálkozások folytak és melyek, mint ismeretes, teljesen eredménytelenek maradtak. Magyar nyelven megjelenő lapja éppen egy egész cikkel tisztel meg bennünket és a haladó zsidóságban, szerinte fennálló három csoport egyikének, az intellektuálisoknak akcióba lépését látja folyóiratunk megjelenésében.

Ha a hiúságunk nagyobb volna igazságszeretetünkénél és az „értelem meglopását“, amint a régiek az ártatlan megtévesztést nevezik, megengedhetőnek tartanók, úgy tisztelt laptársunkra bátran ráhagyhatnók e feltevést, annál is inkább, mert ez „Szemlénk“ nimbusát emelné, súlyát gyarapítaná és akik az igazság értékét csak aszerint becsülik, hogy mennyi hatalom rejlik mögötte, azok előtt szavaink, mint egy csoport tolmácsai bizonyára nagyban emelkednének jelentőségben. De mi még hallgatással sem akarunk tévedésbe ejteni és nyíltan bevalljuk, hogy mögöttünk nem áll egy kifejeződött csoport, mely egyebet akarna, mint a másik kettő és meggyőződésünk kifejtésére nem bírt senki és semmi más, mint csupán meggyőződésünk, hogy a kátyuba jutott szervezeti ügyet a végtelenségig nem lehet otthagyni és ha a legnagyobb erőmegfeszítéssel próbáljuk is a megkezdett uton tovább huzni, megint csak hinárba kerül, új utat kell hát keresni, mely több, nem, biztos sikert ígér.

De ha igazságszeretetünk arra az önkiesinyítésre készítetett is, amely az iménti vallomásban rejlik, ez még sem tarthat vissza annak a kijelentésétől, hogy bár a haladó zsidóság valamely csoportja nem is áll mögöttünk, velünk van és velünk érez az egész hazai zsidóság tulnyomó része pártirányzatra való tekintet nélkül. Mert a béke után áhítoznak mindkét párton, mert már torkig vannak avval az örökös

izgatással, összevesztéssel, egymásra uszítással, melyet a felekezeti sajtó jobb ügyhöz méltó kitartással véghez visz.

Im épp annak a cikknek írója, ki folyóiratunk megjelenését méltatja, „szükségesnek tartja az urakat arra figyelmeztetni, hogyha szándékuk komoly, ha igazán a békét akarják, ha kétféle tervezetbe bele nyugodnak és ezáltal lehetővé akarják tenni ügyeink rendezését, nem szabad szem elől téveszteniök, hogy mi őket a zsidóságtól elszakadt felekezetnek tartjuk stb.“ De hát minek mondja ezt Herczl Sámuel ur, a cikkíró. Mivel viszi ez a figyelmeztetés a békét, melyet állítólag ő is óhajt, előbbre, egyáltalában milyen gyakorlati czélt szolgál ez a gyönyörű nyilatkozat. Megmondjuk, semmilyen. Nem is akar egyéb lenni, mint egyszerű boszantás, közönséges tálbaköpés, a veszekedő gyermekek nyelvöltögetése, mikor birokra kelni nem lehet, vagy nem tanácsos. És az ilyen figyelmeztetések, a zsidó „jingó“ sajtó ilyforma ömlengései mérgezik el a felekezeti irányok közti viszonyt és mindkét félben azt a véleményt tenyésztik, hogy az orthodox és haladó zsidóság ellenségek, akik közt „modus vivendi“ sem lehet találni, pedig csak Herczl Sámuel véleménye ez és nem a magyar orthodoxyé, vagy talán az övé sem a hét azon napjaiban, mikor nem kell cikket írni. Nekünk is van módunk az orthodoxyát ismerni és tudjuk, hogy nem úgy gondolkozik, mint Herczl ur, nem is gondolkodhat úgy száz és egy okból.

Igaz azonban, hogy nemcsak az orthodox sajtó vétkes ebben a „heccelésben“, mert bizony a haladó sajtó sem követi mindig a testvéri szeretet azon legelemibb szabályát, hogy fájdalmat okozni csak akkor szabad, ha ezáltal betegséget gyógyíthatunk; más sebeiben, csak azért vájkálni, hogy mutassuk, hogy a másik beteg, vagy épen, hogy fájdalmában gyönyörködjünk, nemcsak nem nemes, de nem is okos tett.

De a közönség, hisszük, mégis csak kijózanodik, már is kijózanodott abból a veszedelmes mámból, melyet a felekezeti sajtó ezen organumai bele oltani próbálnak és nemcsak a józan ész, hanem a kénytelenségből is meglevő szolidaritás és a kétségtelenül még mindig meg nem szűnt testvéri érzés meg fogják találni az utat, melyen mindkét irány ideáljai megvalósulás felé haladhatnak. Hiszen, ha a dolgok mélyére akarnának tekinteni, mindegyik irány hiva észrevenné, hogy a másik nem daczból, nem különválasztási hajlamból, nem sötétség és nem frivolitás folytán létezik, hanem belső szükségből, kényszerűségből. A haladó zsidóság egyik-másik régi formán sem azért változtatott, mert minden áron újat akart, hanem, mert a régiek, melyek esetleg

más kultúra alatt keletkeztek, mai miveltebb izlésének többé meg nem felelnek, és ha egyik-másik komolyabb kérdésben is jelentkeznek eltérések, ezek oka sem más, mint az, hogy lehetetlennek tartjuk, hogy tudás és hit közt tátongó ür legyen, melybe a becsületes és őszinte lelkeknek beleszédülni kellene.

És ép a miveltebb orthodoxiának kellene ezt észrevenni és nem mindig a felületen maradni. Pedig ez a felületesség oka az idegenkedésnek is, mely a két irány közt fennáll. A felekezeti sajtó kötelessége e tekintetben oly világos, hogy attól eltérni egy kis lelkiismeretesség mellett nem is lehetne. Mi ezt a kötelességet mindig szem előtt fogjuk tartani és ha a többiek az eddigi viszálykodást, guerillázást folytatnák is, „én és házam az Urat fogjuk szolgálni.“

Hitoktatás és felekezeti mizériák.

Templomelőcsarnoki beszélgetés a tóraolvasás alatt.

Emlékezete után feljegyezte: **dr Fényes Mór.**

Egyik ur: (az adományozott összegek hallatára) Szép, nagyon szép dolog. Bámulatos ez a zsidó jótékonyosság.

Én: Még sokkal örvedetesebb, ha feltehetjük, hogy ezt zsidó szorgalom és józan gondolkodás teremtette elő.

Egy másik ur: Munka sohasem hoz össze ennyi kiadni való pénzt.

Én: De igen. Igaz, hogy nem egynek a munkája, hanem talán mind ennek a sok jelenlevőnek, de végre ezek munkájának eredményét néhány kézbe koncentrálni, az is szorgalom és józan életmód eredménye. Másképp ezt a pénzt pezsgőbe fojtának és jockeyk költenék el lebujaiban.

A harmadik ur: Uraságnak úgy látszik része van a koncentrálnak munkájában.

Én: Van. De csak erkölcsi.

A harmadik ur: Erkölcs és pénz?

Én: Hát az erkölcs nem hatol be mindenüvé? És a pénz nem-e minden jónak produktuma, tehát az erkölcsnek is. Én például sokat fáradozom a vallásos érzés emelésén. Ezt a pénzt pedig a vallásos érzés hozta ide.

A második ur: Akkor ezt a pénzt a zsidó muzeumba kellene vinni megőrzésre. Alig fog még sokáig idefolyni. A vallásnak nem soká tart az ereje. A mai hittanítás eredménye Isten tudja mi lesz?

Az első ur: Mi lesz? A rabbik a vallástanárookra, a tanárok

pedig a rabbikra hárítják vissza a felelősséget, hogy nem nevelnek nekik jámbor szülőket és így fog ez tartani talán örökké.

A harmadik ur: Örökké ez nem tarthat. A rabbik már egyebet sem tesznek csak határrendőrködnek a renegátok ellen, de még ebben sem működnek sikerrel. Én nem tudom, mi lesz?

Én: Csak nem gondolja, hogy csakugyan a vallástanárok az okai? Hát létezik olyan kar, melynek minden tagja lanyha, kötelességtudás nélküli? Ilyen véletlen nincs. Különbösen az előjáróság minden helyzetnek ura. A közönség pedig még az előjáróságnak is ura, ha akarja, ha igaz vallásosságtól van eltevely. A művész még mondhatja, hogy a zongora nincs jól hangolva, de a koncertrendező nem. Tessék jobbról gondoskodni.

A második ur: Csak nem lehet ott az egész hitközség vagy az előjáróság minden hittani órán?

A harmadik ur: És nem ellenőrizheti a hitoktatót magánéletében?

Én: De teremthet, ha akar olyan erkölcsi légkört, melyben a lelkiismeretlen kötelességmulasztó tisztviselő belefulladás.

Az első ur: Hogyan?

Én: Sok, sok az eszköz erre. De erre nem akarok egy ilyen futólagos beszélgetés folyamán kiterjeszkedni. Csak egyetlen egy csekélyke, jelentéktelen példával akarok szolgálni. Láttam kérem a fekete zászlót a hitközség épületén?

A harmadik ur: Ki halt meg?

Én: Egy hitközségi pénzbeszedő.

A második ur: Hogyan tartozik az ide?

Én: Amennyiben mutatja, hogy a mai regime-ben valamelyik helyes érzékkel bíró vezető érti a módját, hogyan kell a tisztviselői ambíciót kifejleszteni.

Mindhárman: Nagyon szép demokratikus gondolkodás.

Én: És politikus. Lám, valamikor hitoktató halálakor ezt nem tették. Pedig a vallást senki más nem tartja fenn — ha ugyan lehet mesterségesen fenntartani — mint a vallástanár. A rabbi csak az említettem erkölcsi légkör megteremtésére volna hivatva. A közvetlen hatást egyedül a hittanár fejt ki. A felnőttekre már alig lehet és alig is kell hatni. Akik itt vannak a templomban, már jó zsidók, a távollévőknel pedig nem misszionálnak. Azt csak a vallástanár teszi.

Az első ur: Hát miért nem érnek el a hitoktatók maradandó hatást az ifjúságra?

Én: Szabadjon kérem sorba felelnem az én belátásom szerint.

Ami a maradandó hatást illeti, annak hiányát voltaképp nem is konstatálhatjuk. Hisz nem látunk sem a gyermek lelkületébe, sem a jövőbe. Tudjuk-e mi a nemzeti irányu hatást előre megbecsülni. Tudjuk mi, hogy a legjobb erkölcsi nevelés is garantálja-e az ifjunak tisztességben maradását? Afölött azt hiszem a nevelés nem dönt annyira, mint a helyzet, melyet az élet teremt. Magam tudnám ezt példákkal bizonyítani. Az is minden más körülménytől függ, hogy ki lesz jó zsidóvá. Van jámbor zsidó családnak jó tanításban részesült gyermeke, aki a zsidóságról teljesen megfélekezett és csaknem az ellenkezőig mindenféle változat. Erről theologiai könyvet kellene írni.

A második ur: Ép azért kell legalább is a *vallási tudást* biztosítani.

Én: Hiszen, kérem, tanítanak az iskolákban mindenféle héber tárgyat. Bibliát, mert ezt a nevelési hagyomány és a zsidó közvélemény kívánja; imákat, mivel ezeket a vallásgyakorlat kívánja, költői zsolnárokat, mivel ezek aesthetikai hatást gyakorolnak és így leginkább szerettetik meg a zsidóságot az ifjúsággal.

Az első ur: Nos?

Én: És ime bemegy az egyik rabbi a hittani órára és kifogásolja annak a zsolnárnak tanítását, amelyik szép és lélekemelő ugyan, de nem képezi az imádság okvetlen tárgyát. És bemegy a másik rabbi és azt mondja, hogy ne arra legyünk tekintettel, hogy imádságképp szokták-e morzsolgatni, hanem hogy épülnek-e tartalmán.

Az első ur: Hát tanítsák inkább a zsidó *vallás* magasztos *tanait*.

A negyedik ur: A tantétel unalmas, száraz anyag, papok csinál-mánya és csak papoknak való. Mózes megbukna a mai hittani vizsgákon. Dávid király sem tudta pontosan, van-e tulvilág vagy nincs, feltámadnak-e a halottak vagy nem, mégis milyen szép zsolnárok fakadtak szívéből. Ellenben a történet sem nem száraz, sem nem csinál-mány, hanem maga az igazság. Nemde?

A második ur: De maga az igazságtalanság is. Hisz ép úgy mutatja az erőszak és önkény tombolását, mint esetleg kevés esetben az igazság diadalát. És nyújt a hitehagyásra legalább annyi példát, mint a martírságra, az alkalmazkodásra, a megalkuvásra, mint az elv-szilárdságra.

A harmadik ur: A történet úgy sem vallástan. Az én apám templomgondnok és nagyon jámbor zsidó, pedig történetet, sohasem tanult, de a kóser háztartásra sokat áldoz és a világerő nem szegné meg a szombatot vagy az ünnepeket, de mindig azt szokta mondani, ha látja, hogy gyermekeim mi-mindent tanulnak a vallástanból: minek

kell ez, ha nem tartanak semmit, jobb lenne nem is tanulni a szer-tartásokat, hogy legalább tudva ne szégyéjk meg a vallást.

A negyedik ur: Hát hisz bizonyos felfogás mellett igaza is volna. De hát rituális életre tanítani nem is lehet, hacsak házi szokás által nem, különben kinevetik érte a tanárt felsőbb osztályokban. Ellenben az *erkölcs* tanítása mai nap legfontosabb, mert látjuk, hogy züllik a társadalom; bomlik a híres zsidó erkölcsös élet.

Én: Látják uraim! Mekkora a zavar a zsidóság lényege felől. Ne hasson ez vissza a tanítóra? (Sorban az egyesekhez) Ön a jó zsidóban egy *hívőt* lát, Ön egy *hebraistát*, uraságod egy *ritualis* életű embert, Ön pedig egy *erkölcsösebb* embert. És lehetne még egy ötödik is köztünk, aki a zsidóban egy *nemzetileg érző*, csaknem azt mondanám *cionista* embert lát.

Az első ur: Azt nem.

A többi ur: Az távol áll tőlünk.

Én: Talán nem is olyan távol, engedjék meg e megjegyzésemet, mint a hogy gondolják az urak. Éppen (a negyedikhez) Ön az, ki a történet bővebb tanítását követeli. Ha mi csak vallásfelekezet vagyunk, akkor nincs is közünk a zsidó nemzet multjához. A reformátusok sem tanulják a reformáció előtti szentek életét.

A második ur: Inkább azt látom, hogy Ön cionista.

Én: Épp oly kevésbé teszem magamévá a cionisták reményeit, mint Önök.

Az első ur: De hát én, aki az egy Isten létének hirdetésében látom a zsidóság hivatását, miért volnék cionista, hisz azok a vallás iránt, hallom, közönyösek is.

Én: Hát csakugyan kimerülhet-e egy nép hivatása egy elméleti tan hirdetésében, ha az még oly igaz is?

Az urak mind: Óh, hiszen vannak annak gyakorlati oldalai is. Isten kívánja a tiszta erkölcsöt.

Én: Azt hirdetjük folyton, hogy nem más a mi *erkölcsünk*, mint más vallásoké. A tiszta erkölcsöt más egyház is tanítja, csak meg kell őrizni.

Az urak mind: De mi alapítottuk meg és tőlünk vették át.

Én: Hisz ez csak nemzeti büszkeségünk lehet. Különben ismerik az urak az Egyiptomi Halottas Könyvet?

Mind: Nem.

Én: No hát abban a halott csaknem ugyanazon erényeket kéri az alvilág bírójától a maga javára betudni, mint pl. a bibliai Jób.

Látszik tehát, hogy az egyiptomiak isteneiket ugyanazon erkölcsök számonkérőinek tartották, még jóval régebben, mint a biblia.

(Az első urhoz:)

Ha Ön mégis olyan nagyon ragaszkodik a hithez, ez azért van mert ez a hit állapítja meg a mi *külön állásunkat*. Ez a gyakorlati oldala ugyebár?

Az első ur: Olyas valami, de ez nem minden.

Én: Persze, hogy nem minden. Ön még egy jó kántorért is rajong ugyebár? Szereti a zsidó bravurokat, nemde?

Mindnyáján: Igaz, de mi köze ennek a dologhoz?

Én: Mert a zsidó népléleknek nemzeti, vagyis történelmi fejlemények szülte sajátossága, hogy szereti a trillát nemcsak a zenében, szereti a nehézségekkel való küzdést. Ezért imponál neki a prédikációban is a deras, majdnem azt mondanám: a szellemi kötélranc, átugrás egyik bibliai versről egy tőle értelmileg távol állóra. Ez éllette a talmudi szellemet is. Más népek is szolgáltatnak erre némi analógiát. Mig a francia pl. érthető és könnyed, a norvég homályos és nehézkes. Ez valami hasonló tünet. (A második és harmadik urhoz) S higgyék el uraim, a zsidóság elkülönődési ösztönének titkos megnyilvánulásai az Önök héber ismereteikre és rituális életre való törekvései is. Ha nem a hit, amelyről éppen szoltam, hát mi ad életjogosultságot egy nehéz tantárgynak és nehéz, áldozatot igénylő életmódnak? Valljuk be: circulus vitiosusban forgunk. A hit tartja fenn az intézményeket, az intézmények pedig a hitet.

A második ur: Ezért ragaszkodom én a héber tantárgyakhoz, mert ezek mindenestre kellenek, ezekből merithetők a hit igazságai, ezeket a hit szülte és ezek még a cionismus szempontjából is főtárgyak lennének.

Én: Ön eszerint a héber tanításban, a sokat tanulásban látja a bajok panaceáját.

A harmadik ur: Ugyan, kérem, nem forog-e itt is egy, az a gyakori tévedés fenn, hogy az okot felcseréljük az okozattal. A mi esetünkben az a hit, hogy a talmudtórák növendékei hithübbek, így volna kiigazítható, a hithübbek keresik fel a talmudtórákat.

A negyedik ur: Hát már a felekezeti iskola sem mentsvára a zsidóságnak? Hiszen azok növendékeiről szól a hír, hogy azok mentesítve vannak a kitérés ellen.

Az első ur: Hát lehet azt ellenőrizni? De különben valljuk be, hogy maga a tanító sem tehet eleget a hit minden követelményeinek, hisz ezek az igények oly sokféleképp térnek el.

A második ur: Igaz! Hiszen sokat a régi rabbik csak tulbuzgóságból, skrupulusból és a korviszonyokból kifolyólag tettek hozzá a valláshoz, a maiak pedig fentartják, mert ezzel sikerül magoknak nyugodtabb pozíciót teremteni, sőt nimbusuk annál jobban növekszik, mennél eltérőbb az ő életük a rendes polgáritól. De a tanító elég biztosabb helyzetben van így is.

A harmadik ur: Az mindegy.

Én: Sokaknak izlése szempontjából mindegy. De nem mindegy annak a szempontjából, akinek hagyományos kegyelete csiszolódik a józan kritikán és az élet szükségletein.

Az első ur: De hisz az teljesen irreleváns. Hiszen az én fiam a piaristáknál nevelkedett, mondhatom, sok zsidóellenes érzelem légkörében és mégis igen jó zsidó lett belőle.

A negyedik ur: Azt meghiszem. De másképp állana a dolog, ha maga a zsidó tanító, aki felekezetének bizalmát bírja, mutatná, hogy lehet az ember még a vallás tanítója is, anélkül, hogy maga is fölvenné kalapját, mikor eszik, vagy hogy a kis bőjtöket megtartaná, vagy hogy uzsonnája előtt a berochoot elmondaná.

Én: Hisz ez áll az előljárókra is.

A negyedik ur: Áll is. Hisz ezért nem egyesülnek velünk az orthodoxok. Ők azt az álláspontot foglalják el, hogy a vallás területén megtiszteltetés tárgya nem lehet a vallás ellen nyilvánosan, tehát elvből vétő ember. Nálunk ellenben mit látunk? A rabbi olyanok temetésén is mond dicsőítő beszédet, kik lábbal tiporták a rituális életet.

Én: Az ön kifogása csakugyan helyén való volna, ha nálunk tisztázva volna, mi az igazi zsidóság. De, bevallom, mi két életet élünk. Vallásit és világit. Az orthodoxokra való tekintet nem engedi meg, hogy péntek esti prédikációt nyujsunk a templomban, nem engedi, hogy a zsidó polgári fiuiskolában reggeli minjánt rendezzünk, mivel a tanulók csak reggeli után jelennek meg. A legvallástalanabb előljárók e tekintetben a legmesszebb menő konzervativizmusnak fog-nak hódolni. A keresztényeknél a reformáció e tekintetben tisztítólag hatott. Meg vagyok róla győződve, hogy nálunk egy határozott, nyílt állásfoglalás a két felekezetet már jobban nem távolítaná el egymástól, de a testvériséget sokkal jobban ébren tartaná, mint a folytonos féltékenykedés.

A harmadik ur: Hát csak az orthodoxok vannak utban? Hisz legalább is olyan távolság választ el bennünket azoktól is, kik még annyit sem hisznek és tartanak, mint mi?

Én: Sőt. Sokkal nagyobb baj még az, hogy a már érintett okokból, t. i. a hitközségek érdekéből, arra a nagy többségre is tekintettel kell lenni, amely közönyös a mi törekvésünk iránt. Ezeket oly károsoknak tartom, mint elhalt végtagot az élő ember testén. Egy tag után az egész test bomlásnak indul. Nem hiu küzdelem egy oly vallásnak tiszteletet szerezni, melynek annyi a vétkezője? Az állam a maga esetében ezeket a börtönben nem internálhatván, szabadon bocsátaná és a jókat különitené el tőlük.

A negyedik ur: Szakadást előidézni ezekkel sem szabad. Elég szép tőlük, hogy bár hitük nem fűzi hozzánk, mégis erkölcsi és anyagi áldozatok árán ragaszkodnak hozzánk.

Én: Látja, uram! ez a belső cionizmus, melyet az imént emítettem.

A második ur: Ezt még senki sem mondta.

Én: De mondták már mások is. Csakhogy máskép. Ön, (a harmadik urhoz) akiről észrevettem, hogy ismeri a pesti rabbikat, talán véletlenül hallotta, azt hiszem, most egy éve egyik rabbtól a szószékről, hogy a zsidóság nem dogmáiért, sem erkölcsiéért, sem missziójáért sem kér elismerést. „Nem nyargal az elvek vesszőparipáján.“ „Kérdi-e valaki a naptól, hogy miért süt, a szélről, hogy miért fúj, a fütől, miért nő?“ Azért vagyunk zsidók, mert azok akarunk lenni, mert erre való jogosultságunkat sohasem veszítettük el, csaknem szóról-szóra így mondta az Ön előtt bizonyára nagy tiszteletben álló rabbi. És egy európai hírvélemény tudós, Reinach, úgy fejezte ezt ki: „a zsidóság, hagyomány.“ Hagyomány, édes megszokás az, hogy zsidók legyünk. Nem, mert zsidóság, hanem, mert a mienk. Ilyen vagy amolyan zsidók, az mindegy, csak értsük meg egymást. Minden elkülönödés mellett lehet azért egyesülnünk egy érzésben. „Der Mensch ist nur da ganz, wo er spielt“ mondja Schiller Egy barátságos, mosolygó, meleg otthon a zsidóság. Nem földrajzi értelemben, hanem lelkileg.

Az első ur: Mondják a *Jizskór-t*.

Mindnyájan: Menjünk be.

Én: Ebben kulminál a mai zsidóság. A Tóraolvasás elszéleszt, a kegyelet egyesít. Ez az, amit kezdettől fogva állítottam: a zsidóság kegyelet. A haza is az.

A második ur: A viszontlátásra a legközelebbi ünnepen.

Én: Ha lesz szerencsém, örvendünk, ha tovább szőjjük a beszélgetést.

Kölcsönös bemutatkozás.

Én: A hitközség vallástanára vagyok.

A negyedik ur: Ah! Azért oly verzátus az ur.

Legyen hát szerencsénk.

Templomi illem.

A következő sorokat vettük:

Igen tisztelt Szerkesztő ur!

A „*Hitközségi Szemle*“ első számában közzétett „*programm*“, melynek értelmében b. lapja „*a felekezet dicsőségét úgy óhajtja öregbíteni, hogy intézményei színvonalát emelni, a létező visszasságokat kiküszöbölni*“ kívánja, bátorít fel e sorok írására.

Vidéki ember vagyok. A nagy magyar alföld egyik virágzó városában van otthonom. Kivételes körülmények szólitottak ide a fővárosba, s megvallom nem szivesen, csak kényszerüségből töltöttem az ezidei főünnepeket távol megszokott eklézsiámtól. A pesti zsidó templomok legelsejében, a dohány-utcai zsinagógában kerestem tehát kárpótlást. Azonban fájdalom ez a fényes templom sem volt képes elfelejtetni velem azt a sokkal kisebb, de sokkal méltóságteljesebb istenházat, melyet ezidén nem látogathattam. Részben a szokás hatalmának tulajdonítom ugyan kritikus hangulatomat, de másrészt indokoltnak fogja találni összehasonlító kedvemet, ha sorjára eimondom mindazon észleleteimet, mely engem, az idegent, valósággal deprimáltak.

Előrebocsátom, hogy én a zsidó istentiszteletet nem képzelem és nem ismerem olyannak, mint teszem fel a kath. csendes misét, melynek egyik főtőrekvése a sötétség és nesztelenségben rejlő misticizmusnak kiaknázása. Jól tudom, hogy mi zsidók Isten házában otthonosabbak vagyunk, fesztelenebbül érezzük ott magunkat. De az a fesztelenség, melyet a dohány-utcai templom közönsége tanusít, már igazán a jó izlés rovására megy.

Avagy nem izlés hiányára vall-e, az áhitat hiányáról már nem is szólva, ha a templomlátogatók jövőskor, menéskor egymást úgy üdvözik, mintha az Opera foyerjében tartózkodnának? A közelállók barátságos mosollyal és meleg kézszorítással, a távolabbak udvarias kalapmegemeléssel jelentik megérkezésüket, sőt, ha a karzatra vetett tekintet ott fedez fel egy ismerőst, annak is kijár egy lovagias meghajlás az obligát cylindertelendítéssel. A jövevény szerencsésen helyére érkezvén, a csak némileg előkelő egy templomszolgával, a nagyon előkelő akár kettővel, mint fullajtárral maga előtt, ahogy törődik

avval, hogy a liturgia felállást követel vagy sem, leül majd meg feláll, ahogy éppen kedve tartja, vagy ahogy a szomszéddal való barátságos eszmecserére alkalmasabb. Hogy ez miről folyik? No, nem éppen üzletről talán, de a kántornak vagy a szólóénekesnek éppen szépen sikerült egy magas c-je vagy egy pianója és hogyan lehetne ezt megállani anélkül, hogy a kritikai megjegyzést a szomszédnak nyomban meg ne tenné. Mintha az urak a templomba nem épülni, nem egy kis lelki önvizsgálatra jönnének, hanem csupán reprezentálni és jó ismerősökkel találkozni.

Igaz azonban, hogy úgy látszik, miszerint ebben nemcsak a közönség hibás, hanem az egész istentiszteletnek a rendje, színházi kifejezéssel majdnem azt mondanám, regije olyan, hogy áhitatos érzés, nemesebb hangulat nem is ébredhet. Ott van a rendezők és szolgálók folytonos futkosása, mert a mi a világ talán semmi más felekezetének templomában sem létezik, a pesti zsidóközönség a templomban sem nélkülözheti a kiszolgálást, ott van a templom két oldalán álló templomgondnokok örökös sürgönyváltása, mely nem szünetel egy negyedóraig sem, úgy, hogy az ordonáncok folyton utban vannak a jobboldaltól a baloldalhoz, a baloldaltól a jobboldalhoz, akárcsak egy hadgyakorlaton, mintha a peszichák és más „tiszteletek“ felajánlásának világmozgató kérdéseiben az illetékes urak az istentisztelet előtt vagy éppen az ünnep előtti napokon meg nem egyezhettek volna. Aztán a „megtisztelték“-nek az emelvényről való lejövésekor kötelezővé vált „lekezelése“ az előljárókkal, de legalább is a templomi gondnokokkal, amely inkább báliteremre, mint templomra emlékeztet, mind olyan jelenet, mely a templom európai fogalmával nem igen egyeztethető össze.

Egyáltalában pedig különösen feltűnő nekem, idegennek, hogy annak az emelvénynek, úgy szoktuk mondani „oltárnak“, tiszteletét sem óvják meg önök pestiek, amint illenék. Minálunk az, ki oda tóraolvasáshoz vagy más okból felszólíttatik, majdnem szivdobogást kap az ünnepélyességtől, önöknél ott istentisztelet alatt is úgy diskurálnak és vitatkoznak, mint a templom előcsarnokában, hát még istentisztelet után, mikor ott oly sürgés-forgás keletkezik, mint egy lakodalmi gratuláción. Bizony ilyen szokás ellen a mi papunk úgy dörögne, hogy mihamar megszűnne, igaz, hogy ő sem fogadna ott gratulációkat és jó kívánatokat, mint ahogy az önök papjai teszik.

Tisztelt Szerkesztő Ur! Ha már ennyire öntöttem ki szívemet, engedje meg, hogy még két kérdést intézzek, mely ha talán közvetve csak, a pesti templom egész természetrajzával függ össze. Hogyan van az, hogy a szent ünnepek egyik napján sem hívtak fel egy papot

sem, mikor ez a tisztelet, úgy tudom, minden községben kijár a rabbinak. Igaz, hogy ennek folytán egy gazdag snoderozóval kevesebb volna felhívható, de hát a templomok nem a jövedelem céljára épülnek. Aztán mit jelent a thórakiemeléskor az a prózai ekszercirozás, mely a nyitott tóraszekrény előtt végbe megy, azok az „előre arc“, „hátra arc“ fordulatok, melyeket ott komoly, majdnem csupa ősz urak végeznek? Bizonyára van ennek is oka, de én nem értem, mert hogy a kántor a thórával a közönséghez fordul, az természetes, de hogy az ott fenn levő uraknak, mért kell a tórának és a szekrénynek hátat fordítani, az előttem érthetetlen és szememben, engedje meg, illetlen.

Igen tisztelt Szerkesztő ur! Midőn így leplezetlenül feltártam észrevételeimet, igazán nem a kritizálás képezte célomat, hanem használni véltem vele a köznek és annak a szent ügynek, a melynek szolgálatába becses lapja szegődött, amidőn zászlajára irta a zsidó intézmények színvonalának emelését.

Soraim szives közlését kérve, vagyok Izrael táborának lelkes közkatonája és igen tisztelt szerkesztő ur kész hive

egy vidéki.

Helyet adtunk „egy vidéki“ sorainak, mert tagadhatatlan, hogy azokban sok igazság rejlik. Igaz, hogy kényes dolog gyarlóságainkat a nyilvánosság elé vinni, másrésről bizonyos, hogy „ki bűneit palástolja, nem ér célt“ és talán elég a közönség figyelmét a hibákra irányítani, hogy azok aztán már csak a múlté legyenek.

Zsidó jótékonyság központi irodája.

Irtá: **Kramer M.**

A „Hitközségi Szemle“ előző számában *Deutsch* Ernő dr. főorvos ur a „jóléti munkáról, különös tekintettel a pesti izr. hitközség viszonyaira“ cím alatt olyan eszmét pendített meg, mely a zsidó jótékonyság iránt komolyan érdeklődők figyelmére bizvást tarthat igényt. A nagy szakismeret, mely a jóléti ügyek tudományos tanulmányozásának eredménye, de különösen az a meleg ügyszeretet, mely a sorokból kisugárzik, feltétlenül meg fogja találni az utat, mely idővel a felvetett eszmék megvalósulásához vezet.

Ennek az utnak egyengetésére volnának hivatva jelen sorok is, melyek az említett tanulmány tárgyát képező „közös jóléti iroda“ gyakorlati megoldásának módját óhajtják ismertetni.

A hivatkozott értekezés kimutatást közöl, mely szerint a múlt évben a pesti izr. hitközség, a pesti chevra kadisa és a pesti izr.

nőegylet „vagyis a pesti zsidóság *hivatalos* jóléti közegei együtt 406,845·40 koronát osztottak ki szegények között“ és elpanaszolja, hogy az említett három szervezet egymástól teljesen függetlenül, egymásról tudomást nem véve, gyakorolja javarészt ugyanazt a jótékonyt.

De hisz ezek csak a pesti zsidóság „hivatalos“ jóléti közegei. Hol vannak még a többiek, a nem hivatalosak? Lehet-e figyelmen kívül hagyni a *báró Hirsch Klára* által alapított jótékonyági irodát? *A VIII—IX. ker. izr. nőegyletet? Az V. ker. izr. nőegyletet? A Gleichenbergi Hospital egylet és az Alliance Israelite Universelle budapesti fiókját?* Végül azt a számtalan gyermekruházási egyesületet és asztaltársaságot, melyek mindmegannyian a zsidó jóléti ügyszökhöz és tehetségükhöz mérten hozzájárulnak.

Sőt a jóléti munka szerzője által más vonatkozásokban fel-említett egyesületek és intézmények, nevezetesen az izr. patronage-egylet, a kézmű- és földmívelési egylet, az Ahavaszt Rëim és Bikur Cholim-egylet, a szűnidei gyermektelep egyesület és az iskolai napközi otthon szintén hatalmas részt követelnek és pedig joggal, a pesti zsidó jótékonyág áldásos működésének érdemeiből. A „közös jóléti iroda“ tehát nem állhat csupán a három „hivatalos“ jóléti közeg delegátusainak tanácsából, hanem egy olyan szervezet teremthető, melyben az összes zsidó jóléti szervek központosulhatnak. *A zsidó jótékonyág központi irodája* kell, hogy tárt karokkal fogadjon minden jóléti szervet kebelébe. Annál tökéletesebb lesz, minél több „jőtevő“ fog kötelékéhez tartozni.

A központi iroda elnevezést szándékosan használtam. *Irodát* képzelek, mely csak derítő, előkészítő szolgálatot teljesítene, azonban *sem pénzügyűjtéssel, sem pedig segélyosztással nem foglalkozik.*

A segélyezés tudvalevőleg két főkélekből áll. Először a segélyezésre szolgáló anyagi eszközök előteremtése, másodsorban a segélyek helyes utra terelése, kiosztása: Az anyagi eszközök előteremtése csakis a mai decentralizált módon lehetséges. Minnél több testület, egyesület és intézmény szed tagdíjakat, gyűjt adományokat és szerez más elfogadott módokon, (koncertek, estélyek, táncmulatságok stb.) segélyezésre szánt pénzeket, annál nagyobb összeg áll a jóléti munka rendelkezésére. Ha már ily módon ez egyesületek nagy fáradtsággal egybegyűjtötték a garasokat, melyeket a zsidó jóléti ügy oltárára áldozni hajlandók, nem is képzelhető, hogy a segélykiosztás jogáról bármily jó ügy kedvéért is lemondának. Sőt az egyesületeknek *létfenntartási* érdekük, hogy ők *maguk* közvetlenül gyakorolhassanak jótékonyt, oszthassanak

segélyeket és tevékenységükről nyilvánosan beszámolhassanak, mert ez az egyetlen hatásos módja az eredményes propagandának.

A „Központi iroda” tevékenysége három irányra terjedne ki.

1. A szegények nyilvántartására szolgáló központi kataster létesítése és állandó vezetése.

2. Kérelmezőkre vonatkozó információk beszerzése a kötelékhez tartozó testületek számára.

3. A zsidó jóléti ügyben fölmerült eszmék megvitatása, illetőleg a szegényügy terén szerzett hasznos tapasztalatok terjesztése.

Az iroda *katastere*, melynek adatait *nem* tiszteletbeli szegénygyámok szereznek be, hanem fizetett és felelősségre vonható kutató (recherche) hivatalnokok, a kötelékhez tartozóknak rendelkezésére állana. Itt szereznek be a segélykérőkre vonatkozó információjukat az illetékes testületek, melyek eddigi szervezetüket továbbra is fentartva, saját bizalmiférfaik, szegénygyámjaik vagy bárhogy is elnevezett tiszteletbeli informálók által az irodától kapott információt esetleg felülbíráltathatják, ellenőriztethetik.

A testületeknek azonban, teljes autonómiájukat fentartva, jogukban áll az irodától kapott információ ellenére is, segélyt adni, vagy azt megtagadni. Csupán az volna multhatatlanul szükséges, hogy a kötelékhez tartozók a nyújtott segélyt az irodának a legrövidebb időn belül (megállapított formulákon) összecszerülve *bejelentsek*.

A központi iroda szervezete állana a *delegáltakból* és az azok által választott néhány tagból álló elnökségből.

A kötelékhez tartozók ugyanis a jóléti célra szánt költségvetésük arányában küldhetnek bizonyos meghatározott számig delegátusokat a központi iroda igazgatóságába.

A központi iroda fentartásának költségei pedig könnyen előteremthetők. A sok testület közül, mely a központi iroda kötelékéhez tartozand, bizonyára lesz olyan is, mely irodatermet rendelkezésre bocsáthat. A többi fentartási és igazgatási költség pedig a résztvevők költségvetésének arányában fog megoszlan. Alig okoz ez majd a jótékony testületeknek újabb költségeket, mert az információk beszerzése mai rendszer mellett is bizonyos költséggel jár és visszaélések lehetőség szerinti meggátlása pedig busás kárpótlást nyújt az esetleges többletkiadásért. Még gazdaságilag is nyújthat előnyöket a központi iroda. Így például természetbeni segélyezések (tűzelőanyag vagy ruhák) közös beszerzések útján, olcsóbban és jobban lesznek eszközölhetők. Ilyen ügyeket már a delegátusok tanácskozásain volna alkalomszerű megvitatni.

A nagy vonásokban vázolt *központi iroda* azonban ne csak a kötelékéhez tartozó testületek érdekeit szolgálja, hanem a segélyre-szoruló járatlan és tapasztalatlan, szerencsétlen embertársunknak is álljon rendelkezésre. Adjon felvilágosítást, tanácsot és utbaigazítást mindenféle alapítványi, segélyezési, gyógykezelési ügyben a szegénynek, elaggottnak, betegnek, elhagyottnak és mindenkinek, ki a közjótékony-ság amugy is keserü kenyerére rászorul. Eképpen e téren is kivihető az a német haditerv, hogy „getremt marschieren und vereint schlagen.“

Az osztrák zsidó hitközségek szervezete.

Irta: **dr. Goldschmied Lipót** (Prossnitz.)

Csak egy kis folyó választja el Ausztriát Magyarországtól és mégis úgy érezzük, hogy a Lajthán innen is, tulnan is, más világ kezdődik. Honnan ez a nagy eltérés? Hisz származás tekintetében oly közel rokon a magyar és osztrák zsidóság, hogy valóságos testvérek-nek nézhetjük őket és fejlődés dolgában körülbelül 1867-ig egy csa-páson haladt mind a kettő. És mégis annyira eltér a két zsidóság physikuma és psychikuma egymástól, hogy azt hihetnők, hogy nem is ugyanegy törzs hajtása mind a kettő. Nem kutatom, hogy melyik hajtás a szebb, gazdagabb és reményteljesebb, csak a tényt konsta-tálom és reá akarok mutatni a különbség egyik kutfejére. Ez — né-zetem szerint — a hitközségek szervezete.

A szervezet hiánya vagy hibás volta oka a zsidóság sok egyéb betegségének is és valóban megszomorító az a tudat, hogy ami kevés szervezetünk van, az nem a magunk emberségéből, hanem a kormányok és államok jó- vagy rosszakaratából van. De hát nem panaszkodni akarok, hanem csak ismertetni és ezért áttérek az osz-trák zsidó hitközségek szervezetének tárgyalására.

Előre bocsátom, hogy ez a szervezet nem ideális, de legalább valami, ami tudvalevőleg több a semminél. Olyan alap, amelyen céltudatos zsidóság bizvást tovább építhetne, amelyen büszke palotát emelhetne, ha akarna. De nem akar. Önerejéből nem tud szervez-kedni. Amit törvényszabta alapszabályaiba becsempészett, az a törvény sok okos intézményét majdnem hogy teljesen meghiusította. Le cléricalisme — voilà l'ennemi — mondta Gambetta és mondják utána az osztrák zsidóság vezéreiből, értvén klerikalizmus alatt nem az állami és társadalmi élet terén megnyilatkozó keresztény klerikális

áramlatot, hanem a zsidó érzés és zsidó tudomány szükséges voltának lelkes szószólóit.

Az osztrák zsidó hitközségek az 1890-i március 21-i törvény alapján szervezkedtek. (Reichs-Ges. Blatt No. 57). A törvény osztrák kiadványában ott található a törvényhozás két házának jegyzőkönyvi indokolása is. Ebben az urakházának bizottsága visszapillantást vet a zsidóság külső jogviszonyainak fejlődésére. Eltekintve a régebbi rendeletektől, hivatkozik az 1817. október 5-ről kelt legmagasabb elhatározásra, mely utasítja az udvari kancelláriát, hogy „vegye fontolóra azokat az alapelveket, melyek az egész monarchia zsidóságaival szemben alkalmazandók volnának.“ De sem az államhatalom, sem pedig maga a zsidóság nem volt képes a felekezet jogviszonyait rendezni. Az 1867-i XIV—XVI t.-c., mely a zsidók polgári egyenjogusítását törvénybe iktatta, a feladat egyszerűbb lett, amennyiben a zsidók állampolgári jogai külön rendezést nem igényelnek. De majdnem 25 év telt bele, amíg a törvényhozás az akként restringált feladat megoldására vállalkozott.

Az egyenjogusítás következtében a régi szabványok és rendeletek, amennyiben a zsidó felekezetre vonatkoztak, szintén erejüket veszítették, de a felekezet és az állam egymáshoz való viszonya a levegőben függött, úgy, hogy meg kellett jelölni azt a határt, ahol a felekezet autonómiája és az államhatalom érdekei egymást érintik. Ebből az érintkezésből ugyanis gyakran összeütközés támadt és ezeknek a konfliktusoknak akart az állam véget vetni akkor, amikor a zsidó *felekezet* külső jogviszonyait rendezte. — Maguk a zsidók nem voltak megelégedve a törvényhozás anyagának illetlen megszorításával. Néhány község azzal a kéréssel fordult a kormányhoz, hogy terjessze ki a hozandó törvényt a zsidóság belső szervezetére is. Nem tudjuk, bosszankodjunk-e vagy ne vessünk, ha azt halljuk, hogy a folyamodók közt voltak olyanok is, akik azt kérték a kormánytól, hogy a kultusz reformációját, a hierarchikus szervezetet és a zsidóság vallásos árnyalatainak kriteriumát is vonja bele a törvényjavaslatba. Hála Istennek, a kormánynak több esze volt, mint az illető petíciózó zsidóknak és visszautasított mindent, ami a lelkiismeret szabadságával összeegyeztethető nem volt és ami tullepte azt a határt, amelyen túl az állam érdeke a felekezettel szemben megszűnik. De ez nem is volt másképp lehetséges. Tekintettel az állami alaptörvény 15-ik cikkére, mely a felekezeteknek autonómiáját kimondja, ilyen beavatkozásról szó sem lehetett, úgy, hogy in ultima ratione nem az osztrák zsidóságnak, hanem az állami alaptörvényeknek köszönhetjük, hogy nem mondták

ki törvényileg, hogy a hosánáh rabbah processióján 5 korona birság terhe alatt minden zsidó köteles résztvenni, vagy hogy 48 órára elzárják azt, aki szombaton szivarra gyújt. Ily absurd ötletek teremnek a mai zsidóság agyában, amely még mindig nem tud emancipálódni attól a gondolattól, hogy a világi fensőbbtség mindenható.

A felekezetek belső ügyeinek rendezését az állam ekként a felekezetre bízta. Ennek törvényileg elismert alanya a hitközség, mely az állami sankciónak alávetett alapszabályokon épül fel. Feladata, tagjainak vallásos szükségleteit kielégíteni és az e célra szükséges intézetek és intézmények fentartásáról és fejlesztéséről gondoskodni. *Minden hitközség bizonyos törvényileg megszabott területet foglal el, ezen belül csak egy hitközség létezhetik (2. §.)*

A hitközség ügyeinek elintézésére előljárót kell választani, aki a hitközséget harmadik személyekkel szemben képviseli. Az ő és a vele egyidejűleg választandó hitk. előljáróság hatáskörét az alapszabályok fogják majd tüzetesebben körülírni. Már itt, ahol a törvény nem intézkedik teljesen präcis módon, láthatjuk, hogy mily kevésbé tudja a zsidóság felhasználni azt a hatalmat, melyet a törvény reá bíz. A községek alapszabályaiban kivétel nélkül azt a törekvést vehetjük észre, hogy az előljáróság kompetenciáját kiterjesszék a kultusz és oktatás részleteire, ámbár a törvény csak a hitközség ügyeinek elintézéséről szól. Hogy miért választja a törvény ezt a kifejezést, azt az indokolás bővebben fejti ki. Azért, mert el akarták kerülni azt, hogy a kultusz terén hivatott rabbi az előljárósággal szemben az alárendelt közeg szerepére jusson. És csakis azért, mert a hitközségek tiltakoztak az ellen, hogy a kultuszügyek elintézését a rabbikra bizzák, (ami — a hitközségek állítása szerint — a zsidóság alapelveivel össze nem egyeztethető) és mert ebben a kérdésben végre is a hitközség kompetens, azért reá bizzák, hogy mennyire akarja bővíteni vagy korlátozni a rabbi ingerenciáját. De viszont szándékosan nem iktatták törvénybe, hogy a kultuszügyek elintézése az előljáróság hatáskörébe tartozik, hogy ekként a rabbi inferioritását ne rögzítsék meg törvényileg. A praxis azonban mégis úgy alakult, hogy a rabbinak csak annyi joga van a kultusz terén, amennyit a község statútuma és az előljáró jóakarata vagy indolenciája néki koncedál. Hogy ez aztán mily abszurd viszonyokhoz vezet, arra a cseh és morva községek élő példát nyújtanak. A keleten, ahol még a laikus körökben is vannak férfiak, akik értenek a zsidó kultuszhoz és hitoktatáshoz, még érthető, hogy eme kérdések elintézését az előljáróságra bizzák, de itt, a nyugaton, ahol a hitközségi előljárók 95%-a kapitális am háárec,

akik a zsidóság tanait nem ismerik, törekvésében pedig részt nem vesznek, akik, „ha kezükbe adjuk az írást, mondván, olvass benne, azt felelik, nem ismerjük az írást“, ezen férfiakra bízni a kultusz és hitoktatás kérdését, azt jelenti, hogy — mint Huxley mondja — azokra bizzák a közönség érdekeit, akik semmit sem tesznek és akik semmit sem tudnak. És mégis eme kezekben nyugszik a felekezet sorsa, ők intézkednek — a rabbi véleményének meghallgatása után — az istentisztelet és hitoktatás minden pontjában. Még igazán jó, hogy az ilyen előljárók nem vállalkoztak a rituális kérdések eldöntésére. Talán csak azért, mert ezt a kérdést nem tartják elég fontosnak és magukhoz méltónak.

A rabbi ügyében a nevezett törvény kimondja, hogy minden község legalább egy rabbit kell, hogy válasszon. A rabbi tudományos és teológiai kvalifikációját későbbi rendeletekben állapították meg. Ezek a nyugaton legalább érettségi bizonyítványt követelnek. A teológiai képesség elbírálását pedig a hitközségre bizzák. Ekként fejlődhetett például Csehországban a „dispens-rabbinak“ típusa. Ezek olyan egykori tanítók, kántorok és metszők, akiknek az állam az általános műveltség minimumától, a község pedig a teológiai képzettségtől adta meg a dispencziót, úgy hogy hármaskéntük alapján most már rabbifunkciót is végezhetnek.

A rabbinátus üresedését köteles az előljáróság rögtön a hatóságnál bejelenteni és egyszersmind azt a személyiséget megjelölni, akit az üresedés tartamára helyettesként vettek kilátásba. Legkésőbb 6 hónapon belül a rabbinátus újra betöltendő. Az előljáró köteles a megválasztott jelölt személyét a politikai hatóságnál bejelenteni. Ha ez egy hónapon belül ellene kifogást nem emel, a beiktatás fogadtatható. A megválasztott rabbinak a községhez való viszonya az alapszabályok keretében szerződés alapján rendezendő. A rabbi rendszerint hosszabb időtartamra — az alapszabályok többnyire véglegesítésről szólnak — alkalmazandó és jogtalan elbocsájtás ellen a törvény megvédi. Persze, hogy ez a védelem nem sokat ér, ha az alapszabályokban az áll, hogy a rabbi elbocsájtható, vagy ha az előljáróság írásbeli intelme dacára fontos hivatalos teendőket elhanyagol. Ezt a kaucukparagrafust egy nagyobb község nemrégiben akként interpretálta, hogy a rabbinak, aki egy prédikációjában kissé temperamentumosan ostorozta a mai zsidóság tudatlanságát a vallás dolgában, megküldte az első intő cédulát. És amikor a rabbi ez ellen remonstrált, rögtön a nyakába sózták a második intést és csakis a helytartóság rendelete helyezte hatályon kívül az előljáróság dupla

rovását. Így akart a jogtudós elnök megszabadulni a kényelmetlen, de sajnálatára, már véglegesített rabbitól.

Csakis törvényszerűen alkalmazott rabbi végezhet jogérvényesen esketést és elvásztást. A hitközség többi alkalmazottaival szemben — a törvény, valószínűleg a mesubod szó hatása alatt, Religionsdienernek mondja őket, — a rabbinak törvényes felügyeleti joga van. Ennek terjedelmét az alapszabályok határozzák meg. Oly hitközségi előljáró vagy alkalmazott, akinek hivatali viselkedése a közrendet háborítja, akit a diffamáló cselekmény miatt jogérvényesen elítélnek, aki az állampolgárságot elveszti, állásából elmozdítandó és 3 éven belül újra meg nem választható. A hitközség közegei hatalmukat a hit közösségén kívül álló személyekkel szemben, vagy úgy, hogy ez által az állampolgári jogok szabad gyakorlata akadályba ütköznék, nem gyakorolhatják. Külső erőszak igénybevétele egyáltalában ki van zárva.

A hitközség szükségleteinek fedezése csakis a hatóságilag jóváhagyott alapszabályok értelmében eszközölhető. Tekintettel ugyanis arra, hogy a zsidó kultuszjárulékok néhány formája, mint például a gabella, nemzetgazdasági és pénzügyi tekintetből megbízhatatlan, az államhatalom fentartja magának a felügyelet jogát és az alapszabályokban elismert jövedelmi forrásokat beszüntetheti, ha ezek államérdekbe ütköznek. Rendkívüli szükségletek fedezésére szabad az alapszabályokban meghatározott maximumot átlépni és esetleg más segélyforrásokat is igénybe venni. A kultuszjárulékok behajtásánál a politikai hatóság exekutiv hatalma igénybe vehető. Aki a község kötelékéből távozik, köteles azt legalább egy hónappal az év zárta előtt az előjáróság tudomására hozni, ellenkező esetben egy évvel tovább kénytelen adózni. Az egyes hitközségek területét rendeletileg állapították meg. Új hitközség csak úgy alakulhat, ha az anyaközség a különválásba beleegyezik és ha a kérvényezők kimutatják, hogy a vallásos intézmények fentartására és a községi alkalmazottak fizetésére szükséges anyagi eszközök felett rendelkeznek.

Hogy egyrészt a hitközségi tagok vallásos meggyőződését a hitközséggel szemben, másrészt a hitközség érdekeit esetleges jogtalan igények ellenében biztosítsa, a törvény megszabja, hogy a vallásos meggyőződés szabad gyakorlatát megakadályozni nem szabad, de viszont, hogy a hitközség csak saját anyagi viszonyaihoz mérten köteles a területén belül esetleg fennálló vallásos és szertartásos árnyalatokat tekintetbe venni. Így óvja meg a számbavehető kisebbségeket a majorizálástól, a hitközséget pedig erejének szétforgácsolásától. Ezért szükséges a

hitközség sankciója magánimaházak felállításához és ezért állanak ugy ezek, mint azok az egyetek, melyek a hitközség hatáskörébe tartozó funkciókat végeznek, a hitközség felügyelete alatt.

A hitközségek alapszabályai a miniszterium által megszerkesztett mintaszabály után készítendő és a törvény értelmében a következő 9 pontra kell, hogy kiterjeszkedjenek:

1. A községterület határait és székhelyét.
 2. Az előjárók száma, megbízatásuk minősége és időtartama, hatásköre és terjedelme, különösen jogérvényes ügyetek megkötésénél.
 3. A rabbi és a többi alkalmazottak jogai és kötelességei.
 4. A hitk. tagok viszonya a hitközséghez és a választójog minőségét.
 5. A hitoktatás kérdései és szervezése.
 6. Magánimaházakra vonatkozó rendelkezések.
 7. Az anyagi szükségletek fedezésének módozata és a járulékok maximumának megjelölése.
 8. A községi tagságból folyó vitás ügyek elintézése.
 9. Az alapszabályok változtatásának módozata.
- Meglehetős tüzetesen ismertettem ezt a törvényt, mert azt tartom, hogy sokat tanulhatunk előnyeiből, de még többet hátrányaiból. Legnagyobb hibája ugyanis az, hogy a *zsidóságot* feldarabolja, mert a hitközségek között semmi kapcsolatot sem létesít.

De ez már más lapra, az osztrák zsidóság szervezésére tartozik és remélem, hogy lesz alkalmam az ebbeli kísérletekről is referálni e folyóirat olvasóinak.

Hitközségi tisztviselők.

Irta: **Virányi Gyula** hitközségi jegyző. (Kecskemét).

Nagy jóakarattal és üdvös szociális érzékkel telített sorok jelentek meg fenti címen e folyóirat múlt havi, első számában.

Való, hogy a hitközségi tisztviselők előtt, a papokat sem véve ki, nagyon szomorú perspektívája nyílik a bármikor elkövetkezendő munkaképtelenség jövőjének. Nyugdíj nincs; a hitközségek nagy része a napi bevételekből él máról-holnapra, azonfölül a közöny akkora, hogy nehéz súlyával ráborul még azokra is, akiknek legközvetlenebb érdekük volna, hogy valamit tegyenek. Pár évvel ezelőtt egy országos nyugdíjintézet létesítésének előmunkálataihoz szükséges és tisztán

adatközlésre szóló 1300 felhívás nyomán mindössze 60 válasz érkezett vissza az országos irodához, fényes bizonyságaul annak a bűnös közönynek, mely ebben a kérdésben az egész ország hitközségi tisztviselőit annyira szomoruan jellemzi.

A papok nemrég az özvegyi biztosítást próbálták dűlőre vinni kötelezván magukat egy-egy kartársuk halála esetén bizonyos összeg fizetésére, Ez is csak papiroson maradt.

Mikor tehát a hivatkozott cikk bármely országos „intézmény“ létesítését propagálja, már vesztett ügye van, szomorú és szégyenletes, de így van.

Áll ez általánosságban. Részletében pedig — úgy gondolom — a kántorokról és metszőkről javasolt gondoskodás egyszerűen kivihetetlen.

Előre is bocsánatot kérek az összes kántoroktól és metszőktől, kiknek mulhatlanul szükséges s már azért is értékes szolgálataikat kisebbiteni távolról sincs szándékomban. Azt is készséggel acceptálom, hogy helyeiket becsülettel és kifogástalanul megállják. Azonban, hogy adminisztracionális téren is beválnának, ezt már kétségbe vonom. És egyrésztől anélkül, hogy kisebbiteni akarnám az ő kvalitásaikat, másrésztől nem szándékozom az adminisztrálás munkáját sem nagyítani. De tárgyilagos ítélettel meg lehet állapítani, hogy ezek a derék kántorok és metszők az u. n. „világi“ tudományokban annyira járatlanok, hogy többnyire még a helyesírás alapfogalmaival sincsenek tisztában, nem is szólva arról, hogy a magyar nyelvet csak épen megértik, de nem beszélik. Már pedig a nagyobb hitközségek és chevrák adminisztrációjában modern alapokra fektetett kezelés van, mely a kettős könyvelésben való jártasságot, jegyzőkönyvek, átiratok stbik szerkesztését, mérlegek, évi zárlatok készítését is megkívánja.

Ezek a munkák bizonyos előképzettséget igényelnek, azonban nem hiszem, hogy a kántorok és metszők ilyen irányu előképzettséggel rendelkeznének. Kivételek mindenhol lehetnek, de ezekből általánosítani nem lehet.

Jövőnk biztosítása egyedül egy országos nyugdíjintézetől remélhető. Ezt kellene forszírozni, ennek érdekében kellene agitálni szüntelen és makacs erélylyel. Amig ez meg nem lesz, semmiféle részleges intézkedés eredményre, sikerre nem vezet.

A magyar zsidók közjoga.

(Belü- és számsoros utmutató a magyarhoni izraeliák felekezeti ügyeinek törvényes szervezeté en. Hivatalos forrásokból szerkesztelte és megvilágosító jegyzetekkel kísérte dr. Hajnóci R. József. Lőcsén, 1910. 30 k. 8¹ r. k. A szerkesztő kiadása. Ára 5 korona.)

Ha a birálatban scrupulosusok akarnánk lenni, akkor birálatunknak javarésze abban merülne ki, ami a munkából hiányzik. Az előttünk fekvő dolgozat címe ugyanis a magyar zsidók „közjogát“ igéri s a mű iránti fokozott érdeklődésünket éppen annak tudata magyarázza meg, hogy bizony a zsidók közjogi viszonyainak egész sorozata képez nálunk alaposan megvilágítandó és megvitatandó kérdést, de a munkában mindezekről egy szó sem esik. A dolgozat elején (5—34. ll.) a magyar zsidók közjogának történeti vázlatát adja a szerző, a legrégibb időktől napjainkig. A dió-héjba szorított áttekintés persze nem beszélheti meg azt a rendkívül fontos kérdést, hogy a „Congressusi statutum“ kötelező ereje miféle magyar *közjogi* szabályon alapul? Mert a magyar közjog írott forrásai között ismerünk törvényt, privilégiumot, helyhatósági statutumokat, de congressusi statutumot nem. Most már azután akár tulajdonitunk ennek a szabályzatnak kötelező erőt, akár nem, abból a szempontból, amelyet elfoglalunk, egész sora folyik a megvilágítandó kérdéseknek, mert helyesen jegyzi meg a szerző „Bevezető“-je elején, hogy a zsidók jogviszonyaiban „sok bajlódást okozó zavar uralkodik“ — amin nincs mit csodálkozni, ha tekintetbe vesszük azt, hogy még az igazságügyminiszterünk is azon a nézeten van, hogy a zsidó felekezeti árnyalatok között olyan különbségek vannak, amelyeket „kibékülés“ útján lehet eliminálni! Bizony érdekes studium volna, a magyar közjog világitása mellett egymás mellé állítani az orthodox, neolog és status quo hitközségek jogviszonyait és azok alapjait. Valamint hogy szívesen vennők, ha például megvilágítaná az „Országos irodák“ és az „Izr. községkerületek“ közjogi helyzetét, hisz a legtöbb ember ebben az országban sejtelemmel sem bír ezen „közjogi organumok“ (?) hatásköréről, azok céljáról, sőt még a létezéséről is azt tartja, amit Arany János a szivárványról: „Mely a sietve futó felhőkön megtörik, de nincs sehol“. És biz' ezt némi igazsággal vélik, mert ha a kultuszminiszternek — Isten ments'! — eszébe jutna fölhívni a 26 községkerületi elnököt, hogy terjesszék fel a községkerületi bíróságok tagjainak névjegyzékét, akkor abból... jaj! jobb erre nem is gondolni.

Egy szóval, volna bizony zsidó közjogi kérdés elég, sőt sok is De hát a szerzőnek nem is volt szándéka ezeket a dolgokat megírni, hanem egy gyakorlati hasznú vezérfonalat, egy zsidó „Rendelettar“-félét kívánt nyújtani azoknak a hatóságoknak és magánosoknak, akik zsidó ügyekkel foglalkoznak. Tehát kevésbé a „közjogi“, mint inkább a „közigazgatási jogi“ téren kívánt mozogni. Készséggel elismerjük, hogy a szerző e részben igazán hasznos munkát végzett s a zsidó-ügyek komplikált szervezetében foglalatosskodóknak jó szolgálatot tesz ez a vezérfonál, mely betűsorrendbe szedve közli mindama törvényeket, rendeleteket, pénzügyi és közigazgatási határozatokat, melyek a zsidó hitélet terén a rítus, oktatás, adózás stb. tekintetében eddigelé meghozottak.

Volna azonban néhány észrevételünk. Nélkülözzük a különös részben az „Alapítvány“-ügyre vonatkozó adatokat. Ez pedig igen fontos, hiszen alig van az országban nagyobb hitközség, mely ne kezelne néhány alapítványt és bizony érdekelte volna hitközségeinket a Közalapítványi kir. ügyigazgatóság felügyeleti jogkörére, az alapító oklevelek kiállítás módjára, az alapítványok kezelésére, némely speciális zsidó alapítványok (hazkara-, kadis- stb. alapítványok) jogi természetére vonatkozó szabályok gyűjteménye is.

A történeti részben sajnálattal nélkülöztük az Árpádkorra vonatkozóan *Hajnik* Imre becses értekezésének (A zsidók az Árpádok alatt.) Dr. *Büchler Sándor* művének (A zsidók Budapesten), valamint dr. *Weiszburg Gyula* cikkeinek (Zsidó egyházi szervezet, Zsidó jog, Zsidók joga Magyarországon, közölve a *Magy. Jogi Lexicon* VI. kötetében) felemlítését és felhasználását.

Azt, hogy a dolgozat nem említi fel annak az izraelita egyetemes gyűlésnek egybehívása tárgyában Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszterhez 1908-ban intézett „Emlékiratot“, amely gyűlés hívatra lenne az izraelita hitfelekezet egységes szervezetét megalkotni, hajlandók vagyunk azon körülménynek betudni, hogy a munka 1909-ben hagyta el a sajtót. De sajnálattal nélkülözzük benne az egyházpolitikai törvények és rendeletek kibocsájtásától 1908-ig, — különösen Berzeviczy és Lukács minisztersége alatt történeteknek — felemlítését.

Végül legyen szabad megjegyeznünk, hogy a mű 12. és 292. lapjain megkockáztatott azon állítás: „Kompoldné zsidó nő volt“, enyhén szólva, egy kissé merész. Az az asszony a „Zsidó“ (Sidó) nemzetségből származott ugyan, de a nevétől eltekintve, annyi köze volt a zsidósághoz, mint Török gyógyszerártnak az ozmanokhoz. Szerencséje a szerzőnek, hogy kihalt már az a főszyökeres magyar

nemzetség, mert az ivadéakai aligha köszönnék meg a zsidó ősöktől való leszármaztatást.

A svéd Bernadotte-ok bizonyára nem szégyenlik, hogy ősük zsidók voltak; az angol uralkodó ház még büszke is a Dávid királytól való legendászerű leszármazására, de szeretett, szép hazánkban, hol a zsidók közjogi egyenlősége törvénybe foglalt írott malaszt, az Árpád-kori ősök lezsidósítása talán még — becsületsértés is.

Dr. Gábor Gyula.

Különfélék.

Az országos rabbiképző intézet most megjelent értesítőjének adatai szerint az elmúlt 1909/10 tanévben a felső tanfolyamot 20 hallgató az alsó tanfolyamot 69 tanuló látogatta. Az intézet tanító és nevelő munkájában a régi utakon haladt, nevezetesen változás ment azonban végbe az intézet növénykeinek anyagi gondozásában, amennyiben sikerült egy „diákasztalt” megteremteni, ahol a növendékek magának az intézetnek falai közt ingyen ebédet kapnak, ami tekintve a növendékek szegénységét, igazi jótéteményt képez. Természetes, hogy ez intézmény tetemes pénzáldozatokat igényelt és fog a jövőben is igénybe venni, azért igaz elismeréssel kell adózni azoknak, kik ez intézmény fentartására állandó évi adományt ajánlottak fel, kik közül báró *Hatvany-Deutsch József* és *Winterberg Gyula* 1000—1000 koronával első helyen állanak. Kiemelendő, hogy előbbi a seminaristák reggelijére is, már évek óta, évi 2000 koronát szokott adományozni. A diákasztal fölötti felügyeletet a tanári kar néhány tagjának feleségei vállalták magukra.

Az értesítőt dr. *Bacher Vilmos*nak: „A jemeni zsidók héber és arab költészete című munkája előzi meg.

Adományok. A pesti izr. hitközség templomaiban roshasonoh és jonkippurkor felajánlott adományok következőkép oszlanak meg: Cedóknak 7345, Fiárvaháznak 4210, Leányárvaháznak 3495, Kórháznak 1505, Bródy kórháznak 925, Siketnéma intézetnek 1900, Kézműegyletnek 3100, Szegények gyámlítására 1700, Nyugdíjintézetnek 1225, Talmud tórának 500, Ahavasz Réimnek 890, Szegény gyermekek ruházására 100, Nőegyletnek 1025, Weisz Alice gyermekágyas otthonnak 1275, Népkonyhára 200, Izr. szünidei gyermektelepnak 2420, Patronage egyletnek 3188, Écz chajim egyletnek 1170, Közművelődési egyletnek 635, Tanítóképző segély egyletnek 600, Tanító egyesület üdülő házára 100, összesen 37508 korona. Chevra kadisa és intézményeinek (Aggokháza, szeretetház) kb. 7000. Főösszeg 44508 korona.

Szerkesztői üzenetek.

Mindazok, kik folyóiratunk megindítása alkalmából üdvözlő soraikkal felkeresni szívesek voltak, fogadják ezuton hálás köszönetünket.

Dr. A. B. Ön panaszkodik, hogy a dohány-utcai templomnak nincs tradíciója, nincs megállapodott liturgiája, hogy egyszer elhagynak egy imadarabot, másszor meg nem, minden ok nélkül? Sajnos, nem tagadhatjuk, hogy úgy van, de ennek okát egy rövid ízenetben ki nem fejthetjük, valamikor azonban talán szóvá tesszük az ügyet és a vele összefüggő összes kérdéseket.